

Omgevingsvisie Zuid-Holland

Inhoud

1. Inleiding	4
Leeswijzer	4
Doel en opzet	4
2. Sturingsfilosofie	5
Ruimte voor ontwikkeling, met waarborg voor kwaliteit: 8 sturingsprincipes voor de fysieke leefomgeving	5
Vier sturingsstijlen	6
Bestuurlijke kwaliteit en samenwerking	7
3. Hier staat Zuid-Holland nu	8
De kwaliteiten van Zuid-Holland	8
Huidige kwaliteit van de leefomgeving	9
4. Hier wil Zuid-Holland naar toe	11
Zeven provinciale vernieuwingsambities	11
Ambitie 1: samen werken aan Zuid-Holland: inwoners, organisaties en bedrijven in een vroeg stadium betrekken bij besluiten	11
Ambitie 2: bereikbaar Zuid-Holland: efficiënt, veilig en duurzaam over weg, water en spoor..	12
Ambitie 3: schone energie voor iedereen: op zoek naar schone energie, haalbaar en betaalbaar voor iedereen	13
Ambitie 4: een concurrerend Zuid-Holland: diversiteit, de economische kracht van Zuid-Holland	14
Ambitie 5: versterken natuur in Zuid-Holland: een aantrekkelijk landelijk gebied draagt bij aan de kwaliteit van de leefomgeving	15
Ambitie 6: sterke steden en dorpen in Zuid-Holland: versnellen van de woningbouw met behoud van ruimtelijke en sociale kwaliteit	16
Ambitie 7: gezond en veilig Zuid-Holland: beschermen en bevorderen van een gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving	17
Beleidsdoelen en beleidskeuzes: uitwerking van onze ambities	17
Ruimtelijke hoofdstructuur: essentie van de ruimtelijke keuzes	19
5. Ruimtelijke ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit	22
Ruimtelijke ontwikkeling	22
Gebiedsgerichte uitwerking van opgaves	22
Juiste ontwikkeling op de juiste plek	22
Behouden en versterken van de ruimtelijke kwaliteit in een gebied	23
Gebiedsgerichte benadering	24
6. Beleidscyclus	26
7. Integrale tekst: beleidsdoelen en beleidskeuzes	28
8. Integrale tekst: ruimtelijke hoofdstructuur	29

Integraal kaartbeeld	29
Ruimtelijke hoofdstructuur van de ondergrond.....	30
Dagelijks stedelijk systeem.....	31
Hoogstedelijke zone.....	33
Logistiek- industrieel systeem	35
Landschappelijke eenheden.....	37
Groene ruimte	39
Bodem- en watersysteem.....	40
Energie	42

1. Inleiding

Leeswijzer

De Zuid-Hollandse leefomgeving verbeteren, elke dag, dat is waar de provincie aan werkt. Zeven vernieuwingsambities laten zien waar Zuid-Holland naartoe wil. Noem het gerust uitdagingen. Met de zeven ambities maakt de provincie ruimte voor belangrijke ontwikkelingen rond participatie, bereikbaarheid, energie, economie, natuur, woningbouw en gezondheid en veiligheid. Wie vooral benieuwd is naar de vergezichten en kansen gaat direct naar hoofdstuk 4 waar de ambities op een rij staan. Dat hoofdstuk is de kern van dit document. Welke kaders en uitgangspunten bij het werken aan die ambities gelden, staat beschreven in hoofdstuk 5. Hoofdstuk 3 laat zien waar de provincie Zuid-Holland nu staat. De sturingsfilosofie die de provincie gebruikt om, samen met partners, te groeien van waar Zuid-Holland nu staat naar waar de provincie naartoe wil, is het onderwerp van hoofdstuk 2. De wijze waarop ons beleid tot stand komt staat beschreven in Hoofdstuk 6. De hoofdstukken 7 tot en met 8 ten slotte maken het beeld compleet met een integraal overzicht van alle beleidsdoelen, beleidskeuzes en de kaarten die op hoofdlijnen . Dit hoofdstuk is ook (actueel) te raadplegen via <https://omgevingsbeleid.zuid-holland.nl>

Doel en opzet

De Omgevingsvisie van Zuid-Holland biedt een strategische blik op de lange(re) termijn voor de gehele fysieke leefomgeving en bevat de hoofdzaken van het te voeren integrale beleid van de provincie Zuid-Holland. De Omgevingsvisie vormt samen met de Omgevingsverordening en het Omgevingsprogramma het provinciale Omgevingsbeleid van de provincie Zuid-Holland. Het Omgevingsbeleid beschrijft hoe de provincie werkt aan een goede leefomgeving, welke plannen daarvoor zijn, welke regels daarbij gelden en welke inspanningen de provincie daarvoor levert.

Dit document is een provinciale Omgevingsvisie die functioneert in het huidige en toekomstige (juridische) stelsel voor de fysieke leefomgeving. De Omgevingsvisie is een instrument dat uiteindelijk moet gaan functioneren zoals bedoeld in de Omgevingswet. Vooruitlopend op die Omgevingswet moet de provincie vanuit de huidige wet- en regeling beschikken over een aantal visies en plannen.

De Omgevingsvisie omvat de volgende wettelijk verplichte plannen:

- de provinciale ruimtelijke structuurvisie, artikel 2.2 van de Wet ruimtelijke ordening (Wro);
- het milieubeleidsplan, artikel 4.9 van de Wet milieubeheer (Wm);
- (delen van) het regionale waterplan, artikel 4.4 van de Waterwet (Ww)¹;
- het verkeers- en vervoersplan, artikel 5 van de Planwet verkeer en vervoer;
- de natuurvisie, artikel 1.7 van de Wet natuurbescherming (Wnb)

Zodra de Omgevingswet in werking is getreden zal deze Omgevingsvisie via het overgangsrecht² gelden als een omgevingsvisie, zoals in de nieuwe wet is bedoeld.

---

¹ Het waterbeleid met een ruimtelijke component is opgenomen in de Omgevingsvisie, het beleid voor waterkwaliteit staat in de Voortgangsnota Europese Kaderrichtlijn Water 2016-2021. Voor een klein aantal onderdelen blijft het provinciale waterplan 2010-2015 ongewijzigd van kracht. Deze delen zullen onder de Omgevingswet deel gaan uitmaken van het Regionale Waterprogramma.

² Op basis artikel 4.10, tweede lid, van de Invoeringswet Omgevingswet geldt een provinciale omgevingsvisie die van kracht is voor of direct na inwerkingtreding van artikel 3.1, tweede lid, van de Omgevingswet, en voldoet aan de artikelen 3.2 en 3.3, als een provinciale omgevingsvisie als bedoeld in artikel 3.1, tweede lid, van de Omgevingswet.

2. Sturingsfilosofie

Ruimte voor ontwikkeling, met waarborg voor kwaliteit: 8 sturingsprincipes voor de fysieke leefomgeving

De provincie Zuid-Holland heeft met haar uitgebreide instrumentarium grote meerwaarde bij het oplossen van de maatschappelijke opgaven van vandaag en morgen. En met inbreng van kennis en creativiteit vanuit de samenleving kan nog meer worden bereikt. De kunst is het oplossend vermogen van de maatschappij te stimuleren en te benutten. Alleen ga je sneller, samen kom je verder.

Zuid-Holland biedt daarom ruimte en vertrouwen aan maatschappelijke initiatieven. Maar ruimte en vrijheid gedijen alleen binnen grenzen. Daarom werkt de provincie Zuid-Holland vanuit een aantal principes en kaders, voor haarzelf én haar partners, als waarborg voor de kwaliteit van de fysieke leefomgeving.

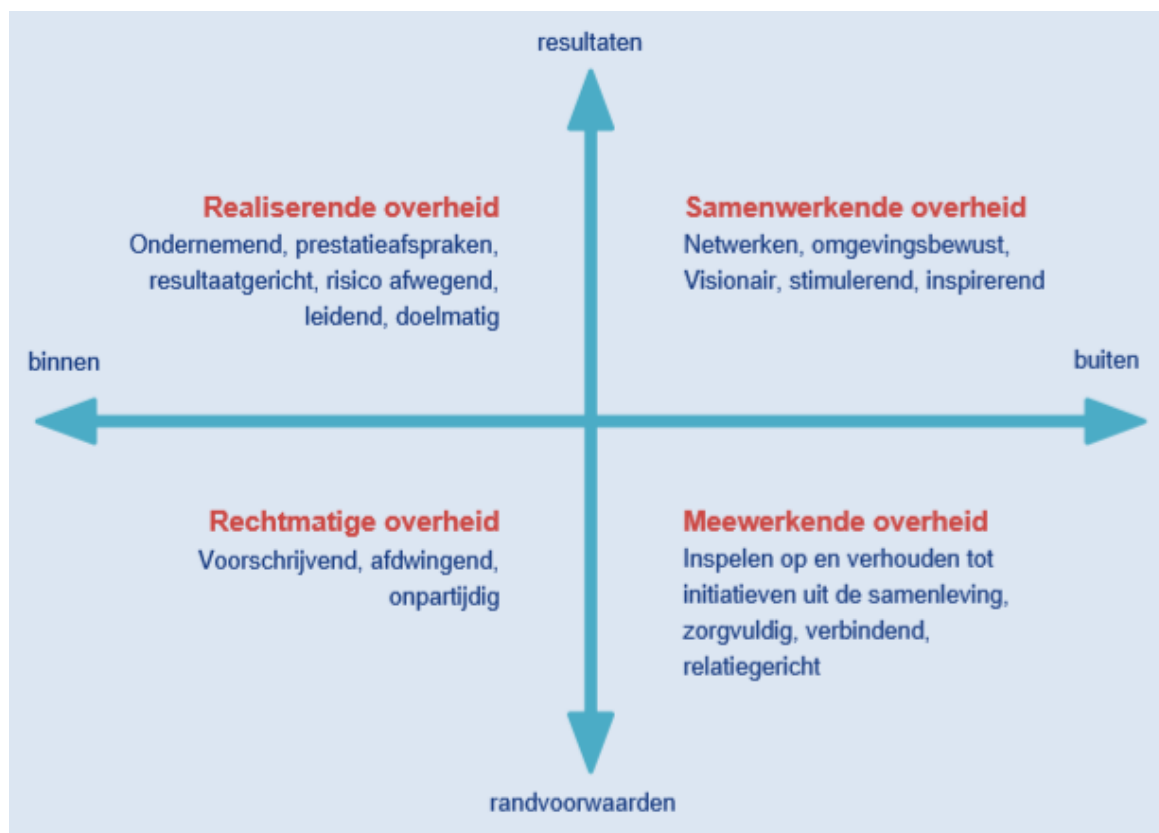
Deze sturingsprincipes zijn:

1. **Opgavegericht:** de maatschappelijke opgaven zijn het vertrekpunt van het provinciaal handelen. Welke opgaven de provincie aanpakt, is afhankelijk van de toegevoegde waarde die zij kan leveren en het provinciaal belang dat in het geding is. Bij het aanpakken van de prioritaire opgaven werkt de provincie verschillende schaalniveaus en integraal. In het benutten van koppelkansen rond opgaven ligt een belangrijke meerwaarde van het middenbestuur.
2. **Provinciaal belang:** de provincie geeft richting aan een optimale wisselwerking tussen gewenste ruimtelijke ontwikkelingen en een goede omgevingskwaliteit. Dit doet zij vanuit haar provinciale belangen. Provinciale belangen komen voort uit wettelijke taken rijkstaken en Europese verplichtingen en uit de provinciale ambities. In de verschillende onderdelen van het Omgevingsbeleid worden de specifieke belangen nader uitgewerkt. De belangen zijn de basis voor provinciale meervoudige sturing, die gericht is op het leveren van toegevoegde waarde. De sturing kan variëren van het bieden van ruimte tot samenwerken, van het maken van afspraken tot afdwingen.
3. **Netwerkaanpak:** om de provinciale opgaven uit te voeren heeft Zuid-Holland haar partners nodig. De provincie pakt opgaven daarom bij voorkeur samen met andere partijen op, in zowel formele als informele netwerken.
4. **Maatwerk:** de provincie komt met elk gebied tot een aanpak op maat. Zuid-Holland bestaat uit verschillende regio's met elk hun eigen opgaven. Specifieke opgaven ontstaan in interactie met de omgeving. Die specifieke opgaven behoeven elk hun eigen vorm van sturing.
5. **Uitgaan van passend schaalniveau:** de provincie vormt allianties op het schaalniveau van de specifieke opgave. Allianties op verschillende niveaus zijn nodig. Zuid-Holland werkt met partners op lokaal, regionaal, (boven)provinciaal niveau en kijkt waar nodig ook over landsgrenzen heen.
6. **Ruimte voor differentiatie:** waar mogelijk gaan integrale maatwerkoplossingen boven generieke regels. Dat gebeurt alleen als per saldo sprake is van voldoende positieve ontwikkeling.

7. Lever meerwaarde. Het subsidiariteitsbeginsel uit de omgevingswet (decentraal, tenzij) wordt door de provincie Zuid-Holland opgepakt als 'je toont meerwaarde of je toont je niet'.
8. Effectief en betrouwbaar. We beseffen dat het ruimte en vertrouwen geven op gespannen voet kan komen te staan met het vertrouwde beeld van een rechtmatige overheid die volgens eenduidige regels opereert. In dit spanningsveld wil de provincie Zuid-Holland met maximale transparantie bij de keuzes in haar Omgevingsbeleid een oplossingsgericht, effectief en betrouwbaar bestuur zijn.

Vier sturingsstijlen

De 8 sturingsprincipes past de provincie Zuid-Holland toe in vier verschillende sturingsstijlen, die afhankelijk van de aard van de opgave ingezet worden. De vier sturingsstijlen zijn weergegeven in figuur 1.

Figuur 1: vier sturingsstijlen

In de samenwerking met andere partijen brengt Zuid-Holland de volgende meerwaarde mee:

- Een verbindende positie. Als middenbestuur staat de provincie letterlijk te midden van vele spelers. Zuid-Holland, stevig verbonden met lokale overheden, de rijksoverheid en Europa, brengt die spelers bij elkaar.
- Kennis van zaken om in te brengen en in netwerken een gezaghebbende rol te spelen.

- Wettelijke bevoegdheden waarmee Zuid-Holland keuzes kan maken, om ontwikkelingen mogelijk te maken en ongewenste ontwikkelingen tegen te houden.
- Financiële middelen om bij te dragen aan projecten en investeringen.
- Democratische legitimatie op regionaal niveau en daarmee het vermogen om gezaghebbend knopen door te hakken.
- De veelzijdigheid van deze instrumenten en de gecombineerde inzet maakt van de provincie Zuid-Holland een herkenbare partner bij het aanpakken van de maatschappelijke opgaven.
- Regionale samenwerkingsverbanden

Bestuurlijke kwaliteit en samenwerking

Het provinciaal Omgevingsbeleid met de hiervoor beschreven sturingsfilosofie en -stijlen werkt alleen als we kunnen handelen binnen de context van een goed bestuur en een vitale democratie. Het belang van goede bestuurlijke samenwerking dient daarbij niet te worden onderschat. Alleen door bestuurlijk samen te werken en in de basis te handelen vanuit een één overheid-gedachte komen we tot resultaat, juist ook binnen het fysieke domein. Als provincie Zuid-Holland zijn wij ons hier terdege van bewust en willen we het goede voorbeeld geven.

Samen met andere decentrale overheden heeft de provincie Zuid-Holland vier uitgangspunten ontwikkeld die bepalend zijn voor de kwaliteit van het Zuid-Hollandse openbaar bestuur.

Goed openbaar bestuur vereist overheden die:

- Visie en ambitie hebben en over voldoende slagkracht beschikken om opgaven te realiseren (***effectief en presterend***).
- In verbinding staan met en in staat zijn om te luisteren naar elkaar, hun inwoners, ondernemers en maatschappelijk middenveld (***responsief en verbonden***).
- Betrouwbaar, transparant, (democratisch) legitiem en integer handelen (***robuust en integer***).
- Met elkaar en anderen leren, innoveren en durven te experimenteren om oplossingen te vinden voor complexe transitieopgaven (***lerend en innoverend***).

Deze vier uitgangspunten voor kwaliteit moeten in samenhang gezien worden. Het is bijvoorbeeld onmogelijk effectief te zijn zonder voldoende draagvlak. Omgekeerd verdwijnt de steun voor het bestuur al snel als resultaten uitblijven. En leren en innoveren vereist bijvoorbeeld een kwetsbare opstelling. Dat lukt beter in een betrouwbare, veilige en transparante omgeving.

3. Hier staat Zuid-Holland nu

De huidige staat van de leefomgeving van Zuid-Holland beschrijven we aan de hand van twee onderdelen:

- Een beschrijving van de KWALITEITEN VAN ZUID-HOLLAND: de drie deltalandschappen, de Zuid-Hollandse steden en de strategische ligging in internationale netwerken.
- Een beschrijving van de huidige staat van de LEEFOMGEVING op basis van de leefomgevingstoets.

De kwaliteiten van Zuid-Holland

Drie deltalandschappen

Zuid-Holland is een strategisch gelegen, vruchtbare delta, grotendeels onder zeeniveau. De wijze waarop de bewoners van deze delta door de eeuwen heen het water hebben weten te bedwingen en benutten, heeft een landschap opgeleverd waarvan de culturele waarde internationaal wordt erkend en dat cruciale leefgebieden bevat voor internationaal beschermde plant- en diersoorten. Zuid-Holland is uniek in de combinatie van het kust-, veen- en rivierdeltalandschap. Deze zijn allemaal verbonden met grote waterstructuren: de zee, rivieren en zearmen. Ze hebben elk een eigen, kenmerkend samenspel opgeleverd van bodem, water en grondgebruik, dat voortdurend in beweging is.

De meest bepalende bewegingen op dit moment zijn de dalende veenbodem, de zeespiegelstijging, de grotere peilschommelingen van de rivieren en de wijze waarop mensen het landschap waarderen. De culturele en de historische betekenis hebben de afgelopen jaren steeds meer aan gewicht gewonnen. Elk van de drie deltalandschappen heeft inmiddels een eigen schakering van stedelijkheid naar landelijkheid. Contrasten en overgangen tussen stad en land, tussen infrastructuur en landschap, en tussen dynamiek en rust vormen een grote kwaliteit van Zuid-Holland. De unieke kwaliteiten van de drie deltalandschappen en hun verwevenheid met elkaar, met de grote wateren en het stedelijk gebied geven Zuid-Holland identiteit, structuur en diversiteit.

Zuid-Hollandse steden: veelzijdige steden en economische complexen in het deltalandschap

In de deltalandschappen zijn, veelal op strategische plekken aan water en handelsroutes, steden en bedrijvigheid ontstaan. Historische en moderne steden, havens en intensieve tuinbouwgebieden groeien in deze delta onder zeeniveau uit tot een meerkernige metropool die in vergelijking met concurrerende stedelijke gebieden over de grens dunbevolkt is. Deze relatief lage bevolkingsdichtheid en de grote diversiteit brengen kansen en opgaven met zich mee voor de verdere versterking van Zuid-Holland en haar concurrentiepositie. Om de kansen te grijpen, moet het mobiliteitsnetwerk op orde zijn. Internationale verkeersstromen van mensen en goederen delen dit netwerk met regionaal verkeer. Een sterke stedelijke economie van diensten en kennis deelt de relatief beperkte ruimte met een efficiënt logistiek netwerk van mainport en greenports. De verschillende internationaal toonaangevende economische complexen kunnen elkaar op sleeptouw nemen, door samen ketens van productie en transport te vormen, door innovaties uit te wisselen en samen nieuwe kennis te ontwikkelen. Dat gebeurt in een omgeving die op veel plekken historie ademt, en daardoor ook toeristisch aantrekkelijk is.

Juist het netwerk van verschillende complexen en het wederzijds versterkende karakter van het deltalandschap met zijn oude steden en de moderne internationaal georiënteerde economie, maakt Zuid-Holland onderscheidend en concurrerend. De provincie wil dat zo houden en versterken. Dat

vraagt voortdurend om waakzaamheid en actie. Want de wereld staat niet stil. De eisen die de Zuid-Hollandse samenleving en de internationale markten stellen, zijn in beweging.

Strategische ligging in internationale netwerken

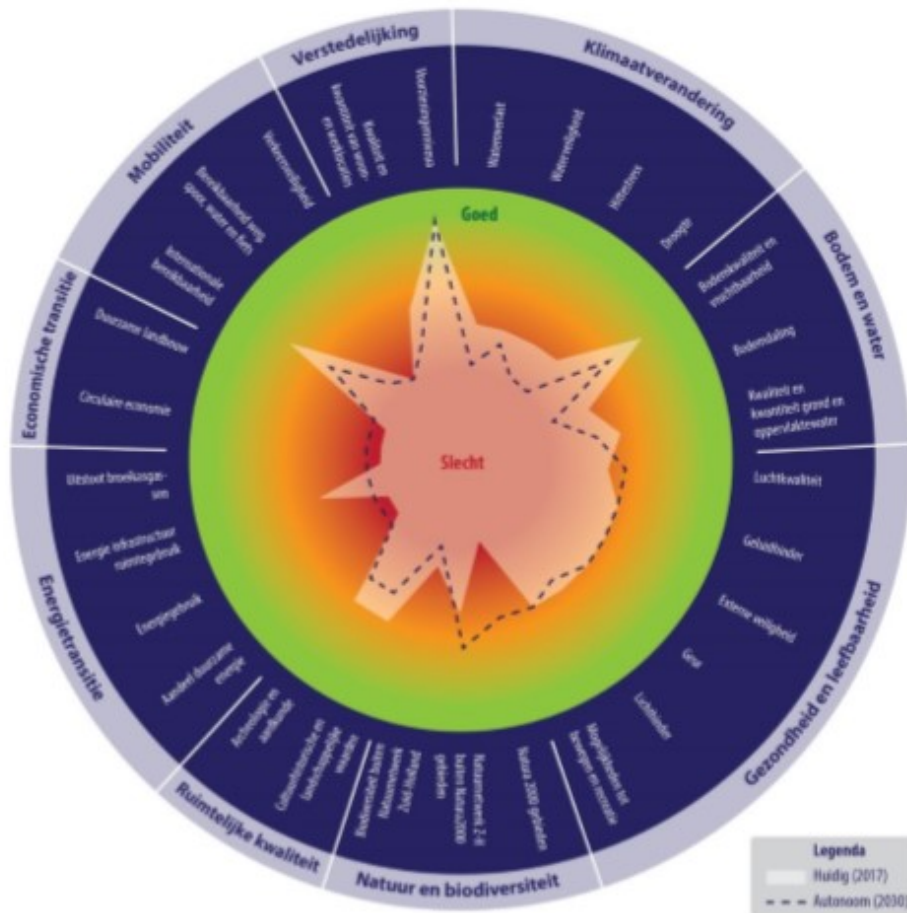
Zuid-Holland ligt op het raakvlak van de Randstad en de Zuidwestelijke Delta, op de as tussen Amsterdam en Antwerpen. Het netwerk van BrabantStad sluit op die as aan. De Zuid-Hollandse economie staat in direct verband met de stedelijke netwerken in de buurlanden: de Vlaamse Ruit en de Rijn-Ruhrregio. Deze strategische ligging in de grootste delta van Noordwest-Europa bepaalt de identiteit van Zuid-Holland. Dankzij de ligging in de delta kon Zuid-Holland doorgroeien tot een van de belangrijkste economische regio's van Noordwest-Europa en een wereldwijde draaischijf voor goederen, diensten en kennis: de toegangspoort van Europa. Binnen een relatief klein gebied hebben zich sterke, internationaal georiënteerde stedelijke, kennis- en agro-industriële clusters ontwikkeld. Binnen de Randstad zijn goede relaties en afstemming met de Noordvleugel van de Randstad van belang. Ook de relaties met gebieden buiten de Randstad, zoals BrabantStad en de Vlaamse Ruit zijn van belang.

Huidige kwaliteit van de leefomgeving

De provincie streeft naar een optimale wisselwerking tussen gewenste ruimtelijke ontwikkelingen en een goede omgevingskwaliteit. Om zicht te krijgen op de huidige kwaliteit van de leefomgeving heeft de provincie een [leefomgevingstoets](#) laten uitvoeren. Het laat zien op welke aspecten de kwaliteit van de leefomgeving (bij verder ongewijzigd beleid) op orde is en waar sprake is van knelpunten. De provincie betreft deze informatie bij toekomstige beleidsaanpassingen.

In figuur 2 worden de resultaten van de leefomgevingstoets weergegeven in het zogenaamde 'Rad van de leefomgeving'. Het rad laat voor alle thema's en indicatoren zien hoe de kwaliteit van de leefomgeving is. Dit in de huidige situatie en bij autonome ontwikkeling (situatie in 2030, op basis van bestaand beleid zonder beleidsvernieuwing). Per indicator is weergegeven of het kwaliteitsniveau overwegend goed is oftewel geen knelpunten kent (groen), een wisselend beeld geeft (oranje) of overwegend slecht is en dus wel knelpunten heeft (rood). Een wisselend beeld betekent dat er op sommige plekken nog knelpunten zijn en op andere plekken niet.

Huidige situatie – autonome ontwikkeling 2030

Score	Waardering
Green	Over het algemeen / provinciebreed geen sprake van knelpunten
Orange	Wisselend beeld
Red	Over het algemeen/provinciebreed sprake van knelpunten

Figuur 2 Rad van de leefomgeving van Zuid-Holland

In figuur 2 geeft het transparante vlak het kwaliteitsniveau van de huidige situatie (2019) weer en de stippellijn toont die voor de autonome ontwikkeling tot en met 2030. Hoe verder het transparante vlak naar buiten staat, hoe beter de kwaliteit van de leefomgeving. En: hoe verder de stippellijn buiten het transparante vlak ‘wegloopt’, hoe meer het kwaliteitsniveau autonoom gezien verbetert.

4. Hier wil Zuid-Holland naar toe

Zeven provinciale vernieuwingsambities

Toekomstige beleidsvernieuwing biedt kansen voor verbeteringen in Zuid-Holland. De provincie heeft hiervoor 7 vernieuwingsambities geformuleerd. Deze ambities dienen als stip op de horizon:

1. *Samen werken aan Zuid-Holland: inwoners, organisaties en bedrijven in een vroeg stadium betrekken bij besluiten.*
2. *Bereikbaar Zuid-Holland: efficiënt, veilig en duurzaam over weg, water en spoor.*
3. *Schone energie voor iedereen: op zoek naar schone energie, haalbaar en betaalbaar voor iedereen.*
4. *Een concurrerend Zuid-Holland: diversiteit, de economische kracht van Zuid-Holland.*
5. *Versterken natuur in Zuid-Holland: een aantrekkelijk landelijk gebied draagt bij aan de kwaliteit van de leefomgeving.*
6. *Sterke steden en dorpen in Zuid-Holland: versnellen van de woningbouw met behoud van ruimtelijke en sociale kwaliteit.*
7. *Gezond en veilig Zuid-Holland: beschermen en bevorderen van een gezonde, veilige leefomgeving.*

Deze nevenschikte ambities staan niet op zichzelf. Ze zijn geworteld in de historie, ligging en economische structuur van Zuid-Holland en gekoppeld aan de strategische uitdagingen waar de regio voor staat. De ambities zijn de kaders waarbinnen de provincie ruimte geeft. Die ruimte kan per opgave verschillen. Door in te zetten op de zeven ambities draagt Zuid-Holland bij aan een betere leefomgeving in de provincie.

Zuid-Holland is zich bewust dat deze ambities maatregelen vergen waarbij conflicterende belangen op tafel komen. De veranderingen waar Zuid-Holland voor staat vragen om een nieuwe vormgeving van de relatie tussen samenleving, economie en natuur. Dit levert spanningen en dilemma's op die naar voren komen in specifieke opgaven.

Ambitie 1: samen werken aan Zuid-Holland: inwoners, organisaties en bedrijven in een vroeg stadium betrekken bij besluiten

De provincie vervult diverse rollen en taken als bestuurslaag midden tussen Europa, Rijk en gemeenten. De provincie is de bestuurslaag bij uitstek om bovenregionale vraagstukken op te pakken. Bijvoorbeeld op het gebied van milieu, recreatie en vervoer en voor alles wat de verbinding brengt tussen dorp en stad. De provincie is ook bij uitstek in staat om afstemming en verbinding tussen gemeenten te stimuleren. De provincie heeft vanuit haar bovenregionale rol overzicht op maatschappelijke vraagstukken en de onderlinge verbanden, trends en best practices.

De opgaven waar het openbaar bestuur voor gesteld staat, zijn de afgelopen jaren onmiskenbaar complexer geworden. Vooral de transitieopgaven (bijv. sociaal domein, energietransitie, landbouw en klimaatadaptatie) vragen om meer integraliteit en samenwerking tussen overheden en met de samenleving. Er wordt om oplossingen gevraagd, terwijl tegelijkertijd het probleem zich nog ontvouwt. Achteraf kunnen we pas vaststellen wat heeft gewerkt. Met de decentralisatie van taken

(decentralisaties sociaal domein, straks Omgevingswet) zijn opgaven en bevoegdheden bovendien naar het lokale niveau gebracht. De (financiële) verantwoordelijkheid van gemeenten is hierdoor fors toegenomen. Dit vraagt ook op lokaal niveau om meer kennis, expertise, betrokkenheid van de samenleving en een solide financiële huishouding om een bijdrage te kunnen leveren aan de maatschappelijke opgaven. Zonder een goed functionerende democratie en bestuur en sterke gemeenten die hun taken goed kunnen uitvoeren gaat het niet lukken om de grote maatschappelijke opgaven aan te pakken.

De provincie investeert in het behoud en de verbetering van de kwaliteit van het openbaar bestuur en de democratie. Voor een goed werkende democratie zijn lokale en regionale media belangrijk. Zuid-Holland streeft ernaar dat het vertrouwen van inwoners in het openbaar bestuur groeit of op zijn minst gelijk blijft. Een goed openbaar bestuur begint bij de bestuursorganen zelf. Zuid-Holland staat voor effectief eigen bestuur, waarbij effectieve samenwerking op alle niveaus (met collega-overheden, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen, inwoners, PS-GS, regionaal, landelijk en Europees) het uitgangspunt is. Het is een kwestie van samen vormgeven aan de identiteit van Zuid-Holland: veelzijdig, inclusief en vernieuwend. De provincie vindt het belangrijk om sneller tot uitvoering en resultaat te komen. De opgaven zijn vaak complex. Daarom betreft Zuid-Holland inwoners, organisaties en bedrijfsleven vroegtijdig bij besluitvorming. De provincie stelt zich open en met vertrouwen op voor initiatieven vanuit de samenleving en maakt ruimte voor verschil, experimenten en maatwerk. Participatie verschilt per onderwerp en rol die de provincie heeft. Zuid-Holland is constructief, maar ook duidelijk als iets niet kan. De volksvertegenwoordiging blijft het laatste woord houden.

Ambitie 2: bereikbaar Zuid-Holland: efficiënt, veilig en duurzaam over weg, water en spoor

Snel van A naar B. Naar school, naar het werk, een bezoek aan vrienden of om goederen te bezorgen. Een goede bereikbaarheid is belangrijk voor de leefbaarheid, welzijn, economische ontwikkeling en een goede ontsluiting van woon- en werkgebieden. Daarom zorgt de provincie voor de aanleg en onderhoud van fietspaden, wandelpaden, (vaar)wegen, bruggen en sluzen. En investeren we in goed openbaar vervoer en nieuwe vervoerswijzen. Ook zorgt de provincie ervoor dat alles goed functioneert en op elkaar aansluit. Zo kan iedereen een snelle, veilige en duurzame reis van deur tot deur maken: lopend, met de fiets, het openbaar vervoer, de auto of een combinatie daarvan. Ook voor vrachtvervoer streven we naar een bewuste keuze: De bakfiets of zero-emissie stadslogistiek in de binnenstad, vrachtwagen, trein, schip of buisleiding voor grotere afstanden.

Zuid-Holland is de toegangspoort van Europa en de dichtstbevolkte provincie van Nederland. We hebben een gevarieerde provincie met hoogstedelijk én landelijk gebied. Dat maakt mobiliteit hier uniek en biedt kansen voorloper te zijn in een mobiliteitstransitie. Voor personen- en goederenvervoer beschikken we over goede netwerken, waaronder de grootste en modernste haven van Europa. Voor Nederland en dus Zuid-Holland is een goede internationale bereikbaarheid van de mainports, steden en andere economische kerngebieden, een basisvoorwaarde voor onze welvaart. We hebben de hoogste OV-reizigerstevredenheid van Nederland.

Onze goede bereikbaarheid staat onder druk door bevolkingsgroei en verstedelijking. Tegelijkertijd is openbaar vervoer in landelijke gebieden een uitdaging. Ook de corona-crisis heeft gevolgen voor onze

mobiliteit. Voorlopig minder mensen in het OV, meer mensen kiezen voor individuele vervoermiddelen zoals fiets en auto. Het onderhoud aan de infrastructuur gaat de komende jaren voor flinke hinder en financiële uitdagingen zorgen, terwijl klimaatverandering vraagt om duurzamere mobiliteit.

De provincie zet in op lopen, fietsen, openbaar vervoer én de auto. Zo geven we de reiziger verschillende mogelijkheden om een goede en betaalbare reis van deur tot deur te maken. Het optimaal benutten van alle vervoerswijzen beperkt bovendien files op de weg. Door de opmars van de elektrische fiets wordt vaker en verder gefietst. Dit biedt kansen voor onze gezondheid, economie en het klimaat. Technologische ontwikkelingen zoals autonoom rijden, digitalisering en de opkomst van Smart Mobility bieden kansen die we graag benutten.

Voor goederen stimuleren we vervoer over spoor en het water als alternatief voor vrachtverkeer over de weg en streven we naar toegevoegde economische waarde in Zuid-Holland. Luchtvaart komt aan de orde in de ambitie 'schoon en veilig'. Schone en veilige mobiliteit draagt bij aan de gezondheid van onze inwoners en zorgt ervoor dat steden aantrekkelijker worden voor inwoners en bedrijven. Mobiliteitstransitie en energietransitie bieden kansen voor verlaging van de CO₂-, stikstof en fijn stof-uitstoot.

Met onze inzet op duurzame, veilige en schone infrastructuur bouwen we aan een robuuste, veilige en toekomstbestendige provinciale infrastructuur en geven we het goede voorbeeld.

Bij mobiliteitsoplossingen betrekken we onze klimaatambities, ruimtelijke vraagstukken, verkeersveiligheid, een gezonde en inclusieve samenleving, innovatie en de energietransitie.

Bij de locatiekeuze en planvorming van een nieuwe ruimtelijke ontwikkeling wordt rekening gehouden met de gevolgen van die ontwikkeling voor de bereikbaarheid.

Ambitie 3: schone energie voor iedereen: op zoek naar schone energie, haalbaar en betaalbaar voor iedereen

Zuid-Holland is één van de meest energie intensieve regio's van Europa. Dat komt door de unieke industriële en stedelijke structuur, met de haven, petrochemie en logistiek. Dit maakt ons extra afhankelijk van de beschikbaarheid van brand- en grondstoffen. Daarmee is de transitie van fossiele brand- en grondstoffen naar duurzame bronnen een uitdaging, maar het brengt ook nieuwe kansen met zich mee. Zo beschikt onze regio over een groot aanbod van restwarmte die gebruikt kan worden in steden en de glastuinbouw.

In 2015 sloten 195 landen het historische klimaatakkoord van Parijs. De wereld kwam overeen dat de opwarming van de aarde ruim onder de 2 graden moet blijven. Afgesproken is de stijging van de uitstoot van broeikasgassen te stoppen. Het klimaatakkoord luidt daarmee het einde in van een economie gebaseerd op fossiele brandstoffen. Het Nederlandse Klimaatakkoord uit 2019 is de landelijke uitwerking, de provincie onderschrijft dit Klimaatakkoord. Hiermee werken we toe naar een samenleving en economie gebaseerd op een duurzaam en circulair energie- en grondstoffensysteem, onder andere voor stoom, warmte, biomassa, elektriciteit, CO₂ en waterstof. Dat raakt alle inwoners en bedrijven van Zuid-Holland. Met de aanwezigheid van energie-intensieve sectoren als de haven en

de glastuinbouw en met gerenommeerde kennisinstellingen kan Zuid-Holland profiteren van de energietransitie.

De nieuwe Zuid-Hollandse energieaanpak wordt geborgd in een uitvoeringsagenda, waarin het besparen en efficiënt benutten van de juiste vorm van energie ons vertrekpunt is. De energietransitie van Zuid-Holland is voor iedereen; het is haalbaar en betaalbaar. Onze focus ligt op de gebouwde omgeving, industrie, mobiliteit, en land- en glastuinbouw. Wij willen een slimme en schone economie zijn waar fossiele bronnen zijn vervangen door hernieuwbare bronnen. Dat brengt nieuwe verdienmodellen, nieuwe exportproducten en nieuwe banen met zich mee.

Voor het benutten van beschikbare warmte werken wij aan het uitbreiden van warmtenetten. In de toekomst zijn de regionale warmtetransportnetten de verbinding tussen aanbieders en gebruikers van warmte; prima geschikt om kassen en steden te verwarmen. Nieuwe woningen en gebouwen worden zoveel mogelijk energieneutraal opgeleverd. Om de energietransitie aan te jagen zet de provincie ook stevig in op innovatie. We zoeken naar nieuwe mogelijkheden voor energiegebruik uit wind, zon, biomassa, water en aardwarmte. Zorgvuldig omgaan met schaarse grond- en brandstoffen is daarbij het uitgangspunt. Verbranding van groene grondstoffen (zoals hout) voor energie is een laagwaardige toepassing en heeft niet onze voorkeur. We zijn geen voorstander van nieuwe aardgasboringen en schaliegaswinning en maken ons hard voor een stapsgewijze afbouw van de huidige aardgaswinning. Het zorgvuldig benutten van onze beschikbare fysieke ruimte heeft onze volle aandacht. Wij vinden het van belang dat voor het opwekken van duurzame energie in eerste instantie de daken goed worden benut. Participatie is van groot belang bij de ontwikkeling en uitvoering van onze ambities. In de Regionale Energiestrategieën geven we daar met onze partners invulling aan en wij ondersteunen lokale initiatieven om de energietransitie vorm te geven. Ons doel: een stabiel en slim energiesysteem dat betaalbare, schone energie levert voor iedereen.

Als provincie geven wij graag het goede voorbeeld. Dat geldt voor besparen, het benutten van kansen om energie op te wekken of mogelijkheden om CO₂- uitstoot te verminderen. Daarom worden onze eigen projecten, gebouwen en wegen zoveel mogelijk energieneutraal gerealiseerd en onderhouden.

Ambitie 4: een concurrerend Zuid-Holland: diversiteit, de economische kracht van Zuid-Holland

Zuid-Holland herbergt het grootste Haven Industrieel Complex van Europa, met een sterk proces- en petrochemisch, logistiek en maritiem cluster. In de directe nabijheid van dit complex bevindt zich het grootste glastuinbouwcluster van de wereld: een belangrijke speler in de wereldwijde voedingsketen. Alle negen nationale economische topsectoren zijn in Zuid-Holland aanwezig. Verder herbergt onze provincie talrijke excellente kennis- en onderzoeksinstellingen die tot de top in hun vakgebied behoren. De campussen van nationaal belang, zoals het Bioscience Park te Leiden, TU Delft Science Park en Space Campus Noordwijk, herbergen talrijke startups en innovatieve bedrijven. De economische kracht van de provincie Zuid-Holland ligt in deze diversiteit.

De Zuid-Hollandse economie bevindt zich in een omvangrijk vernieuwingsproces. Er zijn drie thema's die de verandering van onze economie aanjagen: energietransitie, circulair en digitalisering. De op fossiele grondstoffen gebaseerde industriële sectoren staan voor een grote transitie. Verduurzaming van de Zuid-Hollandse economie is nodig om minder afhankelijk te zijn van fossiele grondstoffen. Ook de uitstoot van de industrie en milieudruk als gevolg van transportbewegingen is in Zuid-Holland

bovengemiddeld. Disruptieve technologische ontwikkelingen, zoals digitalisering, robotisering en 3D-printing veranderen de productieprocessen, verdienmodellen en het werk. Het vermogen om snel op deze ontwikkelingen in te spelen is bepalend voor de concurrentiekracht. Dit vraagt om een versnelde transitie van de Zuid-Hollandse economie en om een beroepsbevolking met de juiste vaardigheden en kennis.

Zuid-Holland wil de meest innovatieve regio van Nederland zijn, met kruisbestuiving tussen de verschillende sectoren. De provincie zet in op diensten en producten die veel waarde toevoegen richting duurzaam en digitaal en streeft naar passend werk voor iedereen. Zuid-Holland denkt daarbij aan alle niveaus, van ongeschoold, mbo tot en met universitair. Daarnaast blijft de provincie met haar partners bouwen aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat door te zorgen voor voldoende en kwalitatief goede werklocaties (kantoren, bedrijventerreinen, woon/werklocaties), woonruimte, woon-werkverbindingen, een goede beroepsbevolking, een gezonde leefomgeving, goede biodiversiteit, recreatieve voorzieningen en cultureel erfgoed.

Zuid-Holland heeft een rijke geschiedenis. Investeren in het aanwezige erfgoed, archeologie en cultuur en het gericht betrekken van bewoners en bezoekers draagt positief bij aan ons vestigingsklimaat.

Ambitie 5: versterken natuur in Zuid-Holland: een aantrekkelijk landelijk gebied draagt bij aan de kwaliteit van de leefomgeving

De combinatie van het kenmerkende kust-, veenweide- en rivierdeltalandschap, waarin steden en landschap met elkaar verweven zijn, maakt de provincie Zuid-Holland veelzijdig en uniek. Een typisch Hollands landschap met bossen, sloten, molens en boerderijen en met belangrijke leef- gebieden voor plant- en diersoorten.

Tegelijk is de provincie Zuid-Holland een dichtbevolkte provincie en staat de kwaliteit van de leefomgeving onder druk. Het is van groot belang dat de inwoners van Zuid-Holland kunnen wonen, werken en recreëren in een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving, met directe toegang tot hoogwaardig groen, erfgoed en water. Daarnaast heeft het groen en de natuur in het landelijk gebied ook een functie in het leefbaar houden van stedelijk gebied door de koelende en waterbergende functie.

Wij streven naar vitale hoogwaardige natuur en fraaie landschappen die beginnen bij de voordeur en zich uitstrekken tot de kernen van onze natuur- en groengebieden, verbonden met water en erfgoed. Door overall natuur- en landschapswaarden te versterken, werken we aan het behoud en herstel van de biodiversiteit en aan een aantrekkelijke omgeving. Met andere woorden, we willen een goede basiskwaliteit van de natuur, binnen en buiten natuurgebieden en de transitie bevorderen naar een natuurinclusieve samenleving voor algeheel biodiversiteitsherstel.

Het natuurlijke systeem is daarbij de basis voor de economie en leefomgeving. Daarom zorgt de provincie er goed voor, zodat iedereen er ook in de toekomst goed gebruik van kan blijven maken. De provincie werkt aan voldoende drinkwater, schoon oppervlaktewater, gezonde bodems (die CO₂ vastleggen) en een duurzame zoetwatersituatie. Zuid-Holland zet in op een transitie naar duurzame landbouw, met natuurlijke plaagregulatie en kringloop van grondstoffen

De provincie Zuid-Holland wil de transitie naar een vitale landbouw versnellen voor alle landbouwsectoren en regio's. Daarin staan kringlooplandbouw, een natuurinclusieve aanpak en circulariteit centraal. Belangrijk is het tegengaan of verminderen van bodemdaling in de veenweidegebieden en het ontwikkelen van een energieneutrale en klimaatadaptieve aanpak. De landbouw teelt gezond, duurzaam en betaalbaar voedsel voor iedereen en blijft dé belangrijkste beheerder van het typische agrarische cultuurlandschap.

Ambitie 6: sterke steden en dorpen in Zuid-Holland: versnellen van de woningbouw met behoud van ruimtelijke en sociale kwaliteit

Zuid-Holland is een strategisch gelegen delta die altijd mensen heeft aangetrokken. Langs de waterwegen zijn krachtige handelssteden en dorpen ontstaan met elk een uniek profiel en identiteit. Onze steden zijn ontmoetingsplaatsen voor mensen en ideeën. De regio trekt kenniswerkers, bedrijven, toeristen en studenten van over de hele wereld. Stad en land raken steeds sterker met elkaar verbonden. Ons landelijke gebied met zijn dorpen is meer dan ooit een proeftuin voor nieuwe oplossingen op terreinen als klimaat, energie en voedsel.

Zuid-Holland staat voor de opgave om in het komende decennium een fors aantal betaalbare woningen te realiseren en de bestaande woonvoorraad te verduurzamen. Tegelijkertijd zijn de groeiende steden ook plaatsen waar sociale problematiek zich manifesteert. In het landelijk gebied vormt het behoud van voorzieningen en leefbaarheid een opgave. Onze uitdaging is om een gezonde, sociale, groene en duurzame leefomgeving in te richten. Om die vitale samenleving werkelijkheid te laten worden is meer nodig dan woningbouw alleen. Het leef- en vestigingsklimaat kan versterkt worden door stad en land goed te verbinden, door ruimte te bieden voor groen en water in de stad, door een evenwichtige woningvoorraad en passende werklocaties. De vitaliteit van de stad is ook gebaat bij cultuur, kenniscentra en aantrekkelijke binnensteden.

Zuid-Holland wil een aantrekkelijke, duurzame, concurrerende toonaangevende provincie zijn, waar mensen met plezier wonen, werken en recreëren in een aantrekkelijke en gezonde leefomgeving. In Zuid-Holland moet iedereen zich thuis kunnen voelen in sterke steden en dorpen. Daarvoor moeten er voldoende woningen van de juiste kwaliteit op de juiste locatie zijn. De provincie wil de bouw van passende en betaalbare woningen versnellen, met waarborg voor ruimtelijke en sociale kwaliteit en passende mobiliteitsvoorzieningen. Nieuwbouw wordt energieneutraal gebouwd, zolang het de hoeveelheid en het tempo van woningbouw niet belemmert. De provincie wil het economisch potentieel beter benutten door de steden met hun afzonderlijke kwaliteiten te verbinden. Verder wil de provincie dat het bebouwd gebied klimaatadaptief wordt ingericht. Daarbij wordt primair gekozen voor bouwen in bestaand bebouwd gebied en nabij knooppunten van hoogwaardig openbaar vervoer. Daarnaast wordt een integrale afweging gemaakt tussen landschappelijk belang, ruimte voor woningen en bedrijven. Waardevolle landschappen zoals het Groene Hart (inclusief De Waarden), Midden-Delfland, en de kust worden zoveel mogelijk beschermd.

Bij de locatiekeuze en planvorming van een nieuwe ruimtelijke ontwikkeling wordt rekening gehouden met de gevolgen van die ontwikkeling voor de bereikbaarheid.

Ambitie 7: gezond en veilig Zuid-Holland: beschermen en bevorderen van een gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving

Een gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving wordt door een groot aantal factoren bepaald: de milieukwaliteit, veiligheid, bereikbaarheid en beleefbaarheid van natuur, water en landschap, waterkwaliteit, deelname aan sport en recreatie, keuzes bij mobiliteit en economische activiteiten, gezond voedsel en de inrichting van de openbare ruimte. Als de provincie zich met deze onderwerpen bezighoudt, kan zij bijdragen aan de gezondheid en veiligheid van haar inwoners. Het verbeteren van deze gezondheid is een uitdaging voor verschillende partijen, ook voor de provincie.

De druk op de gezondheid van de bevolking is groot, mede door een hoge mate van verstedelijking, hoge mobiliteitsdruk en de uitstoot van het Haven Industrieel Complex. De gezondheidsverschillen tussen groepen inwoners groeien. De kwetsbaarheid van de provincie voor de gevolgen van de klimaatverandering geeft een extra dimensie aan veiligheid en gezondheid van de leefomgeving.

De provinciale taken die invloed hebben op gezondheid en veiligheid liggen voor een belangrijk deel op het terrein van de leefomgeving. Zuid-Holland besteedt aandacht aan gezondheid binnen alle beleidssectoren. Dit vraagt om een innovatieve en gecoördineerde beleidsaanpak en om extra inzet binnen bestaande provinciale taken.

De verwachting is dat er meer extreem weer komt, en hogere temperaturen, wat de gezondheid, leefomgeving, welvaart en veiligheid in het geding brengt. De provincie wil zich beter voorbereiden op zaken als hittestress of wateroverlast na hevige stortbuien en de fysieke leefomgeving zo inrichten dat deze klimaatbestendig blijft. Zuid-Holland werkt met verschillende overheden en andere organisaties samen aan regionale adaptatiestrategieën en het nationale Deltaprogramma.

Ook sport en bewegen kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de gezondheid van de bewoners en bezoekers. Door te zorgen voor robuuste, toekomstbestendige recreatienetwerken (waaronder voor fiets, varen en paardrijden) en voldoende toegankelijk groen en water, wil de provincie mensen stimuleren meer te bewegen, sporten of juist lekker te ontspannen.

Bedrijven in Zuid-Holland behoren tot de meest innovatieve ter wereld en zijn belangrijk voor de werkgelegenheid, maar moeten ook veilig zijn met zo min mogelijk uitstoot van gevaarlijke stoffen. Daar ziet Zuid-Holland op toe. De provincie wil zorgdragen voor een goede milieukwaliteit. Daarbij wil Zuid-Holland dat bedrijven hun innovatiekracht inzetten voor de gezondheid en veiligheid van de inwoners.

Beleidsdoelen en beleidskeuzes: uitwerking van onze ambities

De zeven vernieuwingsambities zijn geconcretiseerd in 18 beleidsdoelen, die omschrijven aan welke maatschappelijke opgaves de provincie werkt. De opgaven zijn vanuit provinciale optiek en op een zeker abstractieniveau geformuleerd. De crux van deze opgaven zal pas goed in beeld komen als we ze confronteren met concrete omstandigheden en de doelen van maatschappelijke partners. In die confrontatie komen de knelpunten naar voren én de kansen om de opgaven verder te brengen. Dit doet de provincie vanuit een open houding. Via participatieve processen met inwoners en instellingen wil Zuid-Holland komen tot passende oplossingen voor specifieke dilemma's.

De beleidsdoelen zijn uitgewerkt beleidskeuzes. De ambities, beleidsdoelen en beleidskeuzes zijn beschikbaar in de digitale raadplaagomgeving van het Omgevingsbeleid:

<https://omgevingsbeleid.zuid-holland.nl>. In tabel 1 is hiervan het samenhangende overzicht weergegeven. Zie ook het hoofdstuk 'integrale tekst beleidsdoelen en beleidskeuzes'.

Tabel 1: Samenhang ambities en beleidsdoelen

Ambities	Beleidsdoelen	Beleidskeuzes
Samenwerken aan Zuid-Holland	1.1 Beter bestuur 1.2 Sterke samenleving	De beleidsdoelen zijn uitgewerkt in beleidskeuzes. Het totaal overzicht van ambities, beleidsdoelen en beleidskeuzes is digitaal beschikbaar via https://omgevingsbeleid.zuid-holland.nl
Bereikbaar Zuid-Holland	2.1 Snel van A naar B 2.2 Beheer en onderhoud: op orde en duurzaam 2.3. Veilig en duurzaam	
Schone energie voor iedereen	3.1 Schone en duurzame elektriciteitsvoorziening 3.2. Verduurzaming gebouwde omgeving 3.3. Duurzaam energie- en grondstoffensysteem in de industrie	
Een concurrerend Zuid-Holland	4.1 Innovatie: richting duurzaam en digitaal 4.2. Creëren van een rijk vestigingsklimaat 4.3 Erfgoed, cultuur en toerisme	
Versterken natuur in Zuid-Holland	5.1 Gezonde natuur 5.2 Toekomstbestendige landbouw 5.3 Leven met water	
Sterke steden en dorpen in Zuid-Holland	6.1 Voldoende juiste woningen op de juiste plek 6.2 Vitaliteit en kwaliteit in de leefomgeving 6.3 Afspraken met regio's	
Gezond en veilig Zuid-Holland	7.1 Bevorderen verbetering milieukwaliteit en gezondheid 7.2 Gezonde en bewegingsvriendelijke leefomgeving 7.3 Klimaatbestendig Zuid-Holland, opgewassen tegen de effecten van klimaatverandering en bodemdaling	

Ruimtelijke hoofdstructuur: essentie van de ruimtelijke keuzes

De ruimtelijke hoofdstructuur toont de essentie en de samenhang van verschillende ruimtelijke keuzes uit de Omgevingsvisie. Het integrale kaartbeeld van de ruimtelijke hoofdstructuur is opgebouwd uit de volgende kaartbeelden:

- Het dagelijks stedelijk systeem, dat bestaat uit de stedelijke agglomeratie en de daarmee via Hoogfrequent Openbaar Vervoer (HOV) verbonden regiokernen.
- De hoogstedelijke zone tussen Leiden en Dordrecht.
- Het logistiek-industriële systeem van mainport, greenports langs vaarwegen en zware infrastructuur.
- De samenhang van grote landschappelijke eenheden met de stedelijke agglomeratie.
- De groene ruimte en de groenblauwe structuur.
- Het bodem- en watersysteem.
- Energie.

Aanvullend hierop toont de ruimtelijke hoofdstructuur van de ondergrond indicatief de ruimtelijke situatie van de ondergrond.

In figuur 3 is de ruimtelijke hoofdstructuur van Zuid-Holland weergegeven. De complete tekst met kaartbeelden van de ruimtelijke hoofdstructuur is te vinden in het hoofdstuk 8 'Integrale tekst ruimtelijke hoofdstructuur'.

Figuur 3 Ruimtelijke hoofdstructuur Zuid-Holland

Legenda

	Stedelijke agglomeratie		(Boven)regionaal HOV-net
	Stedelijk centrumgebied		Ontbrekende schakel (boven)regionaal HOV-net
	Stedelijke dynamiek		(Inter)nationaal wegennet
	Kern		Ontbrekende schakel (inter)nationaal wegennet
	Regiokern		(Boven)regionaal wegennet
	Havenindustriële complex		Ontbrekende schakel (boven)regionaal wegennet (tracé indicatief)
	Glastuinbouwgebied		(Inter)nationaal vaarwegennet
	HOV knooppunt		(Boven)regionaal vaarwegennet
	Logistiek overslagpunt		Betuwelijn
	Science Park		Kustlandschappen
	Kenniscentrum		Veenlandschappen
	Mainport Rotterdam		Rivierdeltalandschappen
	Greenport Westland Oostland		Water (zoet/zout)
	Greenport Boskoop		Studiezone kustontwikkeling
	Greenport Bollenstreek		Natuurgebied
	Greenport Aalsmeer		Recreatiegebied
	Stedelijke ontwikkelingsruimte van bovenreg. belang		Belangrijk weidevogelgebied
	Luchthaven		Kroonjuweel cultureel erfgoed
	Grootschalige locaties windenergie		Groene buffer
	(Inter)nationaal HOV-net		Stedelijk groen

5. Ruimtelijke ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit

Ruimtelijke ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit hebben sterk met elkaar te maken, terwijl het wel twee verschillende begrippen zijn met een eigen grondslag, doel en opgaven. In dit hoofdstuk worden in samenhang van beiden de provinciale belangen en rollen benoemd.

Ruimtelijke ontwikkeling

De provincie heeft, samen met andere overheden, een zorgtaak voor de kwaliteit van de leefomgeving. Daartoe behoort ook het sturen op ruimtelijke ontwikkelingen: ‘de juiste ontwikkeling op de juiste plek’. De provincie stuurt daarop vanuit haar provinciale belangen en heeft daarnaast een regisserende verantwoordelijkheid op het bovenlokale en gemeentelijke niveau. In de Omgevingswet is hiervoor ‘de gebiedsgerichte coördinatie van de uitvoering van taken en bevoegdheden door gemeenten en waterschappen’ opgenomen als provinciale taak.

De provincie stuurt op regionaal niveau op ‘de juiste ontwikkeling op de juiste plek’ waar dat een bovenlokaal belang of effect heeft. Daarbij betrekken we tijdig onze partners en willen wij op tijd betrokken worden, want dat leidt tot beter beleid en betere plannen. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor een evenwichtige toedeling van functies aan locaties op lokaal niveau. Ruimtelijke ontwikkelingen op regionaal en lokaal schaalniveau hebben natuurlijk wel effect op elkaar.

Gebiedsgerichte uitwerking van opgaves

Provinciale sturing op ‘de juiste ontwikkeling op de juiste plek’ begint met de vraag of de provincie in de maatschappelijke opgave een ruimtevraag ziet met een bovenlokaal belang of effect. De provinciale opgaven en belangen staan beschreven in de ambities en beleidskeuzes van deze Omgevingsvisie. Beleidskeuzes geven veelal thematisch weer welke opgaven er in Zuid-Holland spelen en welke richting de provincie daarmee op wil. Deze opgaven komen samen in gebieden en beïnvloeden de ontwikkeling van een gebied. Het is daarom belangrijk om bij de uitwerking van opgaven rekening te houden met de bestaande functies en kwaliteiten in een gebied, de zogeheten ‘gebiedsidentiteit’. Daarbij geldt dat nieuwe ontwikkelingen in een gebied de ruimtelijke kwaliteit moeten versterken of tenminste behouden. Een integrale gebiedsgerichte benadering past daarbij. Mede op basis daarvan geeft de provincie richting en ruimte aan een optimale wisselwerking tussen ruimtelijke ontwikkelingen en de kwaliteit van de leefomgeving. De provincie stuurt per gebied verschillend op ruimtelijke ontwikkelingen. Dit doet recht aan de eigen identiteit, met elk gebied een kenmerkend landschap en een eigen positie in de ruimtelijke hoofdstructuur en daardoor een eigen mix aan opgaven die er spelen.

Juiste ontwikkeling op de juiste plek

De provincie vindt het belangrijk dat ontwikkelingen op de juiste plek landen. Om te bepalen waar we ruimte zien voor bepaalde ontwikkelingen hebben we beleid. De hoofdlijnen hiervoor zijn te vinden in hoofdstuk 8 van de Omgevingsvisie. Hierin staan:

- het dagelijks stedelijk systeem, dat bestaat uit de stedelijke agglomeratie en de daarmee, via HOV, verbonden regiokernen.
- de hoogstedelijke zone tussen Leiden en Dordrecht.
- het logistiek-industriële systeem van mainport en greenports langs vaarwegen en zware infrastructuur.
- de samenhang van grote landschappelijke eenheden met de stedelijke agglomeratie.

- de groene ruimte en de groenblauwe structuur.
- het bodem- en watersysteem.
- energie.
- aanvullend hierop toont de ruimtelijke hoofdstructuur van de ondergrond indicatief de ruimtelijke situatie van de ondergrond

Daarbij is leidend dat de provincie Zuid-Holland een aantrekkelijke provincie is om te wonen en te werken en dat onze leefomgeving gezond en veilig is. De ruimte is beperkt. Zuinig, duurzaam en efficiënt ruimtegebruik is daarom het uitgangspunt. Dit kan door hetgeen al bestaat beter te benutten, bijvoorbeeld door gebouwen te hergebruiken, de kwaliteit van het bestaande bebouwde gebied te verbeteren en bestaande infrastructuur optimaal te gebruiken. We streven naar slim en meervoudig ruimtegebruik, door het combineren en mengen van functies. Ontwikkelingen moeten duurzaam zijn. De gevolgen voor de omgeving en de toekomst mogen niet afgewenteld worden. Naast deze algemene uitgangspunten heeft de provincie ook beleid geformuleerd voor specifieke ontwikkelingen en functies:

- Voor stedelijke ontwikkelingen maakt de provincie gebruik van de ‘ladder voor duurzame verstedelijking’. Voor wonen, bedrijventerreinen, kantoren en detailhandel heeft de provincie daarop toegesneden beleid geformuleerd. Grote nieuwe stedelijke ontwikkelingen buiten bestaand stads- en dorpsgebied wijst de provincie aan op de 3 hectare kaart. Voor kantoren en detailhandel is locatiebeleid van toepassing.
- Voor de Greenports en andere agrarische activiteiten heeft de provincie gebieden aangewezen, met name voor glastuinbouw, bollenteelt en boom- en sierteelt.
- Ontwikkelingen houden rekening met behoud en waar mogelijk kwaliteitsverbetering van ons cultureel erfgoed, waaronder archeologische waarden, molenbiotopen, landgoed- en kasteelbiotopen en het Werelderfgoed.
- Veiligheid en gezondheid zijn aanleiding voor beleid met betrekking tot regionale waterkeringen, buitendijkse gebieden, de geluidzone rondom Schiphol en externe veiligheid.
- Voor energie heeft de provincie beleid geformuleerd met ruimtelijke consequenties, onder meer met betrekking tot zonnevelden en windturbines.
- De vrijwaring van de provinciale vaarwegen en het recreatietoernavertnet heeft eveneens ruimtelijke consequenties.
- Ook stiltegebieden, grondwaterbeschermingsgebieden, bodemgevoelige locaties en dergelijke bepalen mede of ontwikkelingen op een plek mogelijk zijn.

Behouden en versterken van de ruimtelijke kwaliteit in een gebied

Ruimtelijke kwaliteit speelt op elk schaalniveau van provinciaal tot lokaal. Op het hoogste schaalniveau spreek je van de juiste ontwikkeling op de juiste plek; daar waar de ontwikkeling aansluit bij de regionale gebiedsidentiteit en als vanzelfsprekend ingepast kan worden en toekomstige kwaliteiten genereert.

Wanneer ruimtelijke ontwikkelingen plaatsvinden op de juiste plek, zijn ze mogelijk onder voorwaarde dat de ruimtelijke kwaliteit behouden blijft of versterkt wordt. Ruimtelijke kwaliteit is de optelsom van toekomstwaarden, gebruikswaarden en belevingswaarden. Ruimtelijke ontwikkelingen moeten niet alleen functioneel zijn, maar ook toekomstvast (duurzaam houdbaar of bewust tijdelijk) en aantrekkelijk. Ruimtelijke kwaliteit omvat niet alleen de waarden die objecten en gebieden hebben, maar ook de potentie om waarden tot ontwikkeling te brengen. Het zijn waarden die te

maken hebben met eigenheid, identiteit, herkenbaarheid, leefbaarheid, bruikbaarheid en continuïteit.

Om te bepalen of een ruimtelijke ontwikkeling passend is, is vooral de ruimtelijke impact van belang in relatie tot de gebiedsidentiteit. Gebiedsidentiteit is de aard of karakteristiek van een gebied dat is ontstaan in de loop der jaren. In die tijd zijn gemeenschappelijke kernwaarden in het gebied ontstaan die gekoppeld zijn aan gebruik en de verschijningsvorm. De gebiedsidentiteit van een plek is verbonden met de mensen die er wonen, werken en er zich thuis voelen.

Uitgangspunt is dat nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen verbonden worden met bestaande gebiedskenmerken. In de beleidskeuze Ruimtelijke Kwaliteit, de beleidskeuze Landschap en de verordening artikel Ruimtelijke kwaliteit wordt hier verder op ingegaan.

Gebiedsgerichte benadering

De provincie vindt het belangrijk om elke opgave breder te bekijken en kansen op andere vlakken mee te nemen. 'Het combineren van functies gaat voor enkelvoudige functies'. Zo gaat het niet alleen om woningbouw maar om verstedelijking. En niet om infrastructuur maar om mobiliteit. Dat vraagt om een gebiedsgerichte aanpak. Het is niet altijd mogelijk om alle ruimteclaims te combineren op de gewenste plek. Het is dan van belang om zorgvuldig af te wegen en keuzes te maken.

Het landschap in de provincie Zuid-Holland is gevarieerd. Voor 16 deelgebieden zijn in 2014 gebiedsprofielen gemaakt als uitwerking van het ruimtelijk kwaliteitsbeleid. Deze gebiedsprofielen zijn samen met de regio ontwikkeld. Elk gebied heeft eigen gebiedskenmerken die we van provinciaal belang vinden. De impact op het regionale schaalniveau speelt hierbij een belangrijke rol. Aspecten van ontwikkelingen als mobiliteit, energienetwerken, natuurgebieden en vestigingsklimaat overstijgen lokale grenzen.

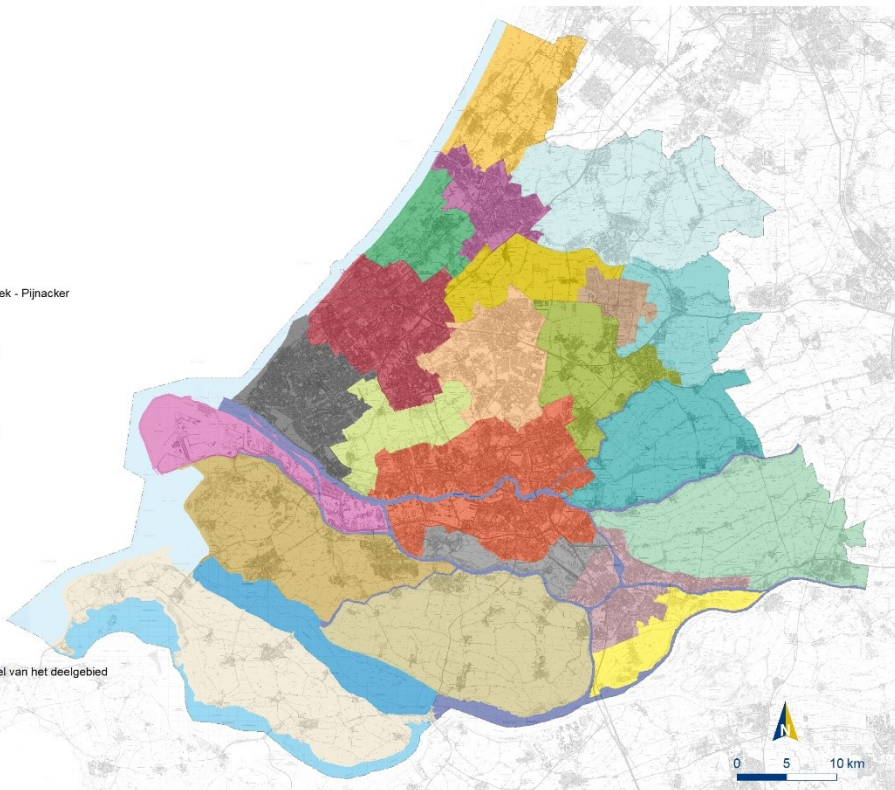
Het ruimtelijk kwaliteitsbeleid is omgevormd naar landschapsgericht beleid. Hierin is opgenomen welke richtpunten voor ruimtelijke ontwikkelingen in welk landschap gelden. De basis ligt in het (type) landschap en de uitwerking in een specifiek gebied. Hiervoor zijn de gebiedsprofielen en de gebiedsgerichte richtpunten.

In onderstaande afbeelding is Zuid-Holland ingedeeld in deelgebieden. De provincie werkt toe naar toegankelijke informatie op gebiedsniveau, in de vorm van een aanklikbare kaart waarin per deelgebied alle relevante informatie ten aanzien van landschap en ruimtelijke kwaliteit is opgenomen voor de gebruiker. Hiermee sluiten we aan bij het digitale stelsel dat door het Rijk ontwikkeld wordt en waar een aanvrager straks de benodigde informatie over het beleid krijgt waar rekening mee gehouden moet worden.

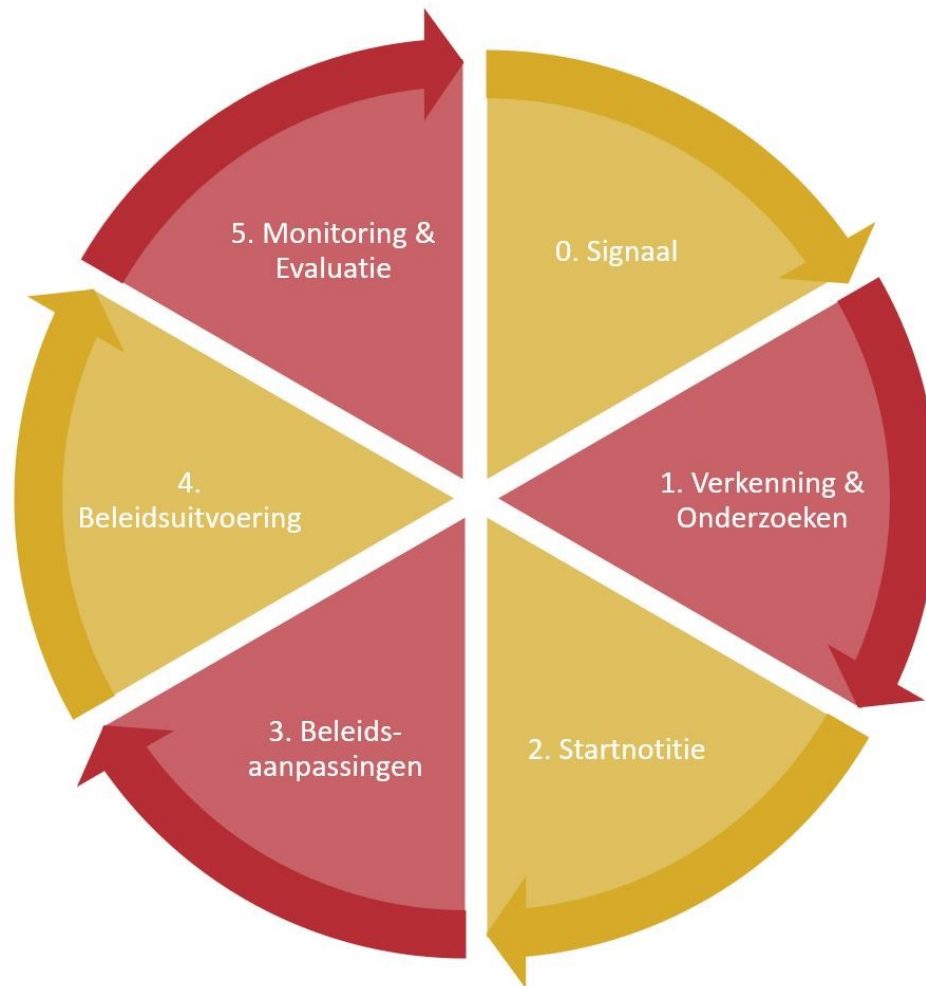
Deelgebieden

- Bollenstreek
- Leidse agglomeratie
- Hollands Plassengebied
- Duin, Horst en Weide
- Wijk en Wouden
- Boskoop
- Gouwe Wiericke
- Haagse agglomeratie
- Zoetermeer - Bergschenhoek - Pijnacker
- Zuidplaspolder / Gouda
- Westland / Delflandse Kust
- Midden-Delfland
- Rotterdamse haven
- Rotterdamse agglomeratie
- Krimpenerwaard
- Voorne Putten
- IJsselmonde
- Drechtsteden
- Alblasserwaard
- Goeree Overflakkee
- Hoeksche Waard
- Hollandse Biesbosch
- Grote rivieren zijn onderdeel van het deelgebied waar ze in of naast liggen
- Haringvliet / Tiengemeten
- Grevelingen
- Noordzee

6. Beleidscyclus

In figuur 5 wordt de beleidscyclus weergegeven die de provincie Zuid-Holland hanteert. Dat is een modulaire werkwijze, wat betekent dat herzieningen op onderdelen plaatsvinden en alleen wanneer daartoe concrete aanleiding is. Het overzicht van voorgenomen aanpassingen wordt bijgehouden in de Lange Termijn Agenda (LTA) Omgevingsbeleid, die meerdere malen per jaar een update krijgt en vastgesteld wordt door Provinciale Staten. Zie: <https://lta.zuid-holland.nl>.

Figuur 4 visuele weergave van de beleidscyclus van de provincie Zuid-Holland

De beleidscyclus begint omvat de volgende stappen:

0. Signaal

Het gesprek over beleidsaanpassingen begint met een signaal. Dat kan op allerlei manieren binnen komen: gesprekken, onderzoeken van andere partijen, evaluaties, nieuwsberichten, bestuurlijke wensen, bijeenkomsten en ga zo maar door.

1. Verkenningen en onderzoeken

In deze stap worden signalen diepgaander onderzocht. Dit gaat om onderzoeken, agenda's en andere verkennende trajecten die beleidsinhoudelijk van aard zijn, maar (nog) niet leiden tot concrete wijzigingsvoorstellen in het Omgevingsbeleid. Deze documenten zijn vormvrij. Na afronding volgt aanbieding aan Provinciale Staten ter kennisname. Het resultaat is dat beter bepaald kan worden of een beleidsaanpassing gewenst is.

2. Startnotitie (beleidsvoornemens)

Een startnotitie wordt opgesteld als beleidsaanpassingen gewenst zijn. Een startnotitie beschrijft in ieder geval: a) de reden waarom een beleidsaanpassing nodig is (wat is het probleem of de kans), b) de reikwijdte waarbinnen naar beleidsopties gezocht gaat worden, c) op welke wijze participatie met andere partijen vorm krijgt en d) de planning voor oplevering van de startnotitie.

3. Beleidsaanpassingen

In een beleidsaanpassing wordt beschreven welk beleid wijzigt. Een beleidsaanpassing bevat in ieder geval a) een beschrijving van de voorgestelde wijzigingen in de omgevingsvisie en/of het Omgevingsprogramma en/of de Omgevingsverordening, b) een onderbouwing van de keuze voor deze aanpassing en c) een was/wordt-tabel van de voorgestelde beleidswijzigingen. Het vaststellen van een beleidsaanpassing betreft een bevoegdheid van Provinciale Staten voor de omgevingsvisie en de Omgevingsverordening en een bevoegdheid van Gedeputeerde Staten voor het Omgevingsprogramma.

4. Beleidsuitvoering

Bij de uitvoering van beleid heeft de provincie verschillende instrumenten die benut kunnen worden. Dit staat onder andere beschreven in het Omgevingsprogramma en de Omgevingsverordening. Het inzetten van die instrumenten kan leiden tot de wens bepaald beleid aan te passen.

5. Evaluaties en monitoring

Beleid wordt gemonitord en op gezette tijden geëvalueerd. Monitoring en evaluatie kunnen signalen bevatten die uiteindelijk weer leiden tot beleidsaanpassingen.

7. Integrale tekst: beleidsdoelen en beleidskeuzes

De beleidsdoelen en beleidskeuzes zijn te raadplegen via de <http://obzh.nl> en in het document 'Omgevingsvisie Zuid-Holland Deel 2.

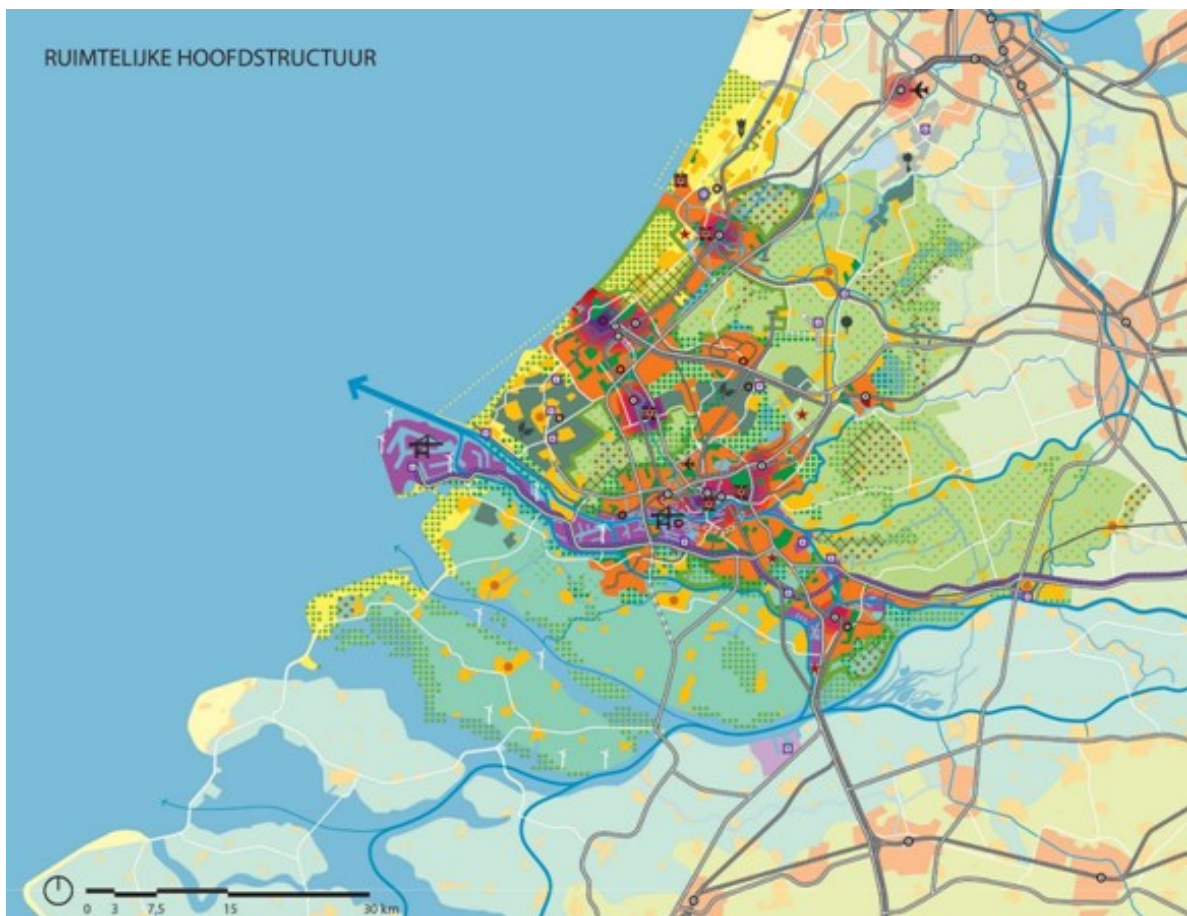
8. Integrale tekst: ruimtelijke hoofdstructuur

Integraal kaartbeeld

De ruimtelijke hoofdstructuur toont de essentie en de samenhang van verschillende ruimtelijke beleidskeuzes uit de Omgevingsvisie. Het integrale kaartbeeld van de ruimtelijke hoofdstructuur is opgebouwd uit de volgende kaartbeelden:

1. Het dagelijks stedelijk systeem, dat bestaat uit de stedelijke agglomeratie en de daarmee via HOV verbonden regiokernen.
2. De hoogstedelijke zone tussen Leiden en Dordrecht.
3. het logistiek-industriële systeem van mainport, greenports langs vaarwegen en zware infrastructuur.
4. de samenhang van grote landschappelijke eenheden met de stedelijke agglomeratie.
5. de groene ruimte en de groenblauwe structuur.
6. het bodem- en watersysteem.
7. Energie.

Aanvullend hierop toont de ruimtelijke hoofdstructuur van de ondergrond indicatief de ruimtelijke situatie van de ondergrond.

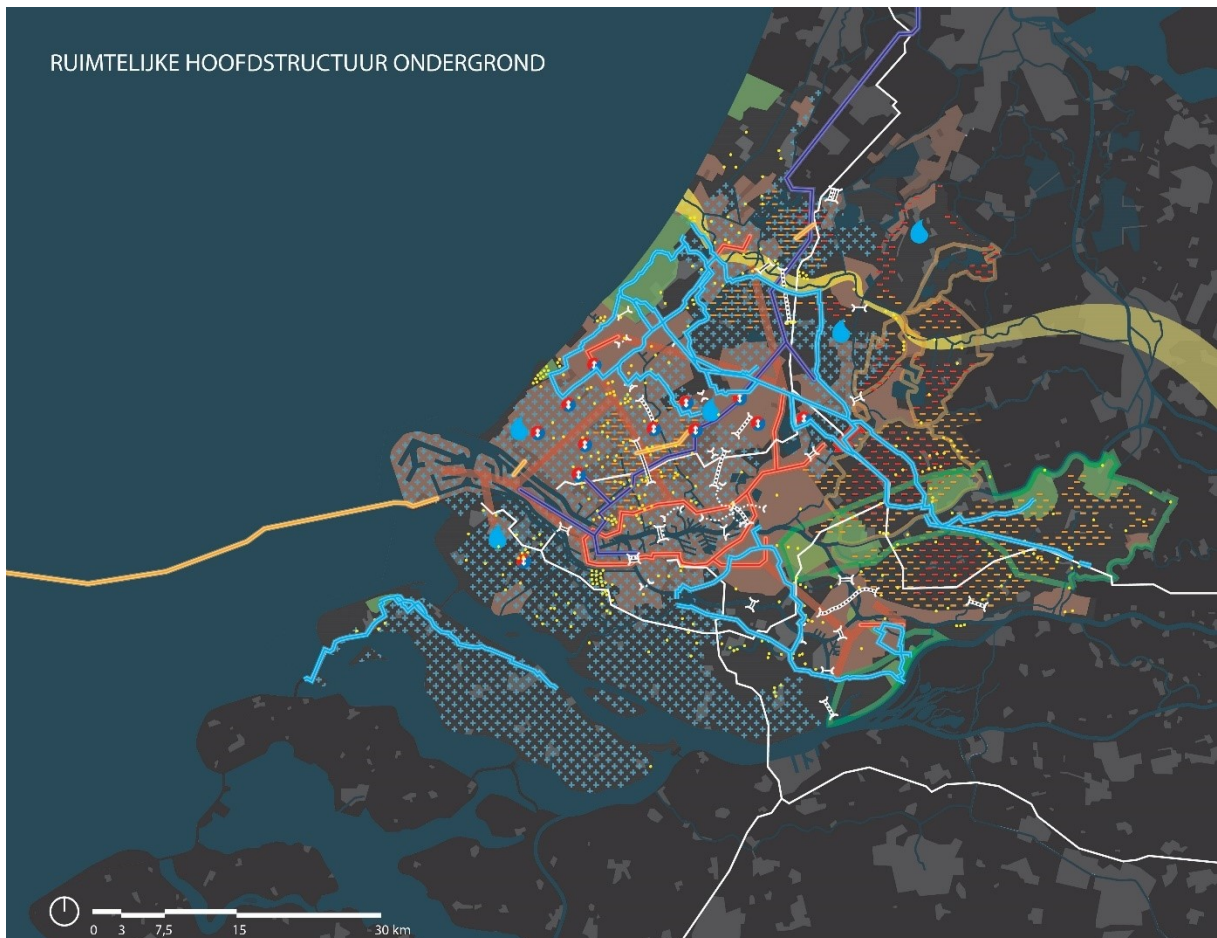

Ruimtelijke hoofdstructuur van de ondergrond

De drukte in de ondergrond neemt toe als gevolg van nieuwe mogelijkheden om de ondergrondse ruimte te benutten en de toenemende druk op de bovengrondse ruimte. Dat vraagt om een actieve ordening van ondergrondse functies, afgestemd met bovengrondse ontwikkelingen, in een **driedimensionale planvorming** (3D-ordening).

De ruimtelijke hoofdstructuur van de ondergrond toont indicatief en informatief de huidige ruimtelijke situatie van de ondergrond en strategische doelstellingen voor de ondergrond. De kaart verbeeldt de grotere ondergrondse infrastructuur van bovenlokaal belang én de gebieden met een specifieke betekenis vanuit een ondergronds belang. Onder de grote ondergrondse infrastructuur van bovenlokaal belang zijn meegenomen de (buis)leidingen, warmtenetwerken, tunnels in het openbaar vervoer en wegennetwerk. Gebieden met een specifiek ondergronds belang hebben betrekking op de bescherming/reservering voor de drinkwatervoorziening, de ambitie voor bodemenergie, de stimulering van ondergrondse waterberging, aardkundige waarden en hoge archeologische waarden.

Legenda

	Water		Stimuleren ondergrondse waterberging
	Bebouwd gebied		Beschermingsgebieden voor grondwater
	Onbebouwd gebied		Strategische drinkwaterreserves
	Buisleidingstraat / buisleidingstrook		Rivierwatertransportleiding
	CO2 leiding		Knikpuntgebied bodemdaling
	Hoogspanning ondergronds		Prioritaire aanpak bodemdaling
	Warmtenetwerk (bestaand en in aanleg)		Sterk bodemdalingsgevoelig veengebied
	Potentieel bovenregionaal warmtenetwerk		Bodemdalingsgevoelig veengebied
	Aardwarmteproject		Zout grondwater
	Ambitiegebied bodemenergie		Gebied met hoge archeologische waarde
	Tunnel / aquaduct / half verdiepte (inter)nationale weg		Limes
	Tunnel / aquaduct / half verdiepte (boven)regionale weg		
	Tunnel / aquaduct / half verdiepte spoorweg		
	Tunnel / aquaduct / half verdiepte HOV-lijn		

Dagelijks stedelijk systeem

De provincie koppelt de ruimtelijke ontwikkeling aan het op orde brengen en opwaarderen van het mobiliteitsnetwerk. De nog beschikbare capaciteit op dat netwerk helpt om keuzes te maken over verdichting en concentratie in de bebouwde ruimte. Zo wordt zowel het mobiliteitsnetwerk als de bebouwde ruimte beter benut.

Het ruimtelijk beleid en het mobiliteitsbeleid dragen beide bij aan de concurrentiekracht van Zuid-Holland. Het behalen en benutten van schaal- en clustervoordelen is daarbij een belangrijke voorwaarde voor een gevarieerde en innovatieve economie.

Schaal- en clustervoordelen bepalen in hoge mate de **agglomeratiekracht**. Ze ontstaan bij een concentratie van wonen, werken en (kennis)voorzieningen in centra en vervoersknooppunten, en uitstekende verbindingen met en tussen die centra en knooppunten.

Voor mobiliteit stelt de provincie de behoefte van de mobiliteitsgebruiker centraal. Dit betekent zo veel mogelijk keuzevrijheid tussen vervoersalternatieven en een integrale benadering van het netwerk.

Voor de bebouwde ruimte streeft de provincie naar een compact, samenhangend en kwalitatief hoogwaardig bebouwd gebied. De provincie zet ten eerste in op verdichting, concentratie en specialisatie binnen het bestaand stads- en dorpsgebied, en ten tweede op een hiërarchie van knooppunten en centra met een goede onderlinge bereikbaarheid.

Legenda

	Stedelijke agglomeratie		Water
	Stedelijk centrumgebied		Recreatiegebied
	Regiokern		Stedelijk groen
	Kern		
	Overige bebouwing		
	HOV knooppunt		
	HOV halte		
	Stedelijke ontwikkelingsruimte van bovenreg. belang		
	Luchthaven		
	(Inter)nationaal HOV-net		
	(Boven)regionaal HOV-net		
	Ontbrekende schakel (boven)regionaal HOV-net		
	(Boven)regionaal HOV-net bus		
	HOV over water		
	(Inter)nationaal wegennet		
	Ontbrekende schakel (inter)nationaal wegennet		
	(Boven)regionaal wegennet		
	Ontbrekende schakel (boven)regionaal wegennet		

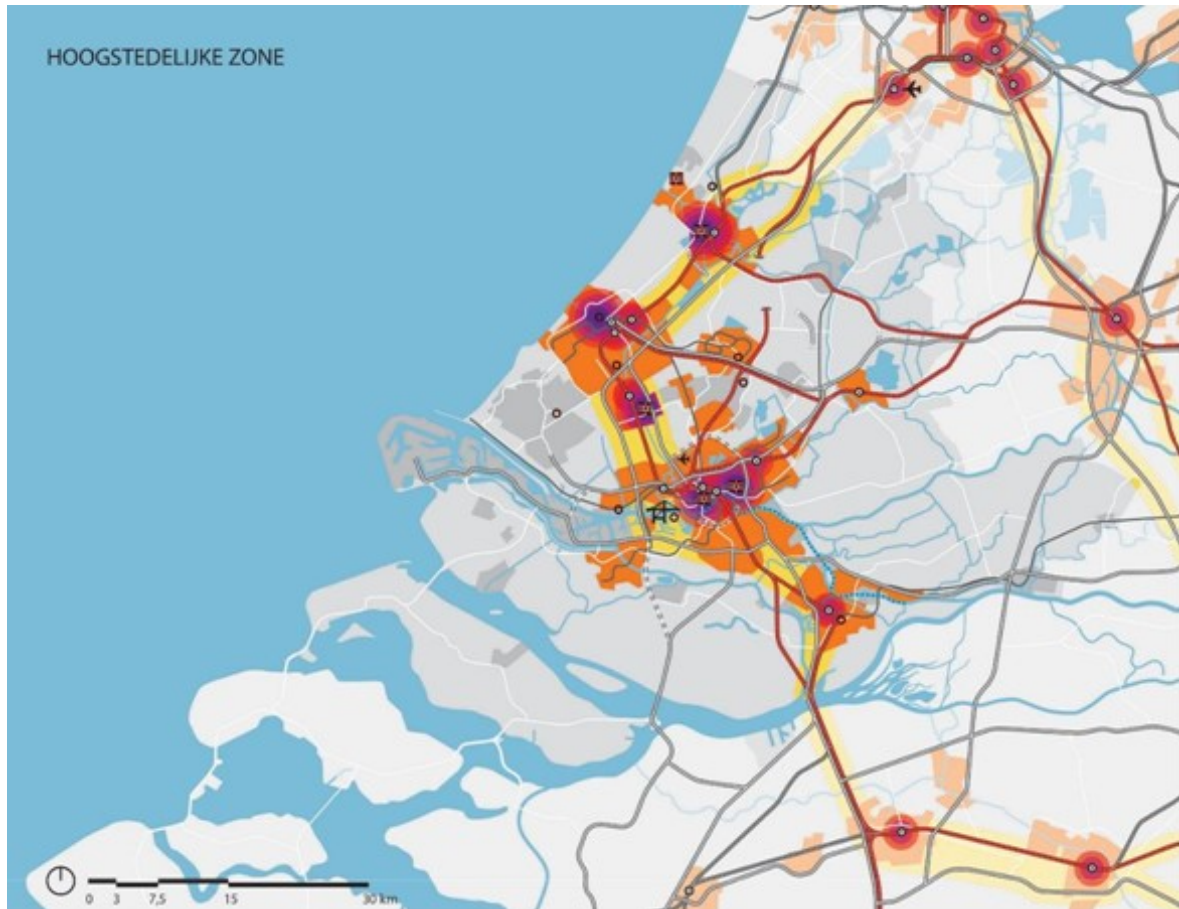
Hoogstedelijke zone

Kennis, hoogstedelijke voorzieningen en de diensteneconomie zijn en worden geconcentreerd in het deel van de stedelijke agglomeratie dat ligt rond de **lijn Leiden-Dordrecht**. Deze 'hoogstedelijke zone' kenmerkt zich door een goede connectiviteit, hoogwaardige stedelijke voorzieningen en een internationaal onderscheidende kennisinfrastructuur van universiteiten, kennis- en onderzoeksinstituten en science parken. De kwaliteit van de kennisinfrastructuur is sterk bepalend voor de mate waarin de regio in staat is nieuwe kennis te ontwikkelen en toponderzoek, buitenlandse bedrijven en kenniswerkers aan te trekken. De kennisinfrastructuur vormt daarmee een belangrijk onderdeel voor een concurrerend vestigingsklimaat.

De Zuid-Hollandse kennisinfrastructuur bestaat uit een select aantal locaties. Deze locaties onderscheiden zich door een sterke concentratie van kennisintensieve bedrijvigheid rondom een universiteit, kennisinstituut en/of Research & Development bedrijf en een hoge mate van inhoudelijke, organisatorische en fysieke verbondenheid. De locaties vormen daardoor een **samenhangende kennis-as**.

De ruggengraat van deze kennis-as wordt gevormd door enerzijds de **scienceparken** Bio Science Park in Leiden en Oegstgeest, TIC-Delft (TU Delft Campus Zuid, Biotech Park), Rotterdam EUR Hoboken en

EUR Woudestein en ESTEC/Space Business Park en anderzijds de **kenniscentra**. De kenniscentra vallen uiteen in twee types. Ten eerste zijn er de kenniscentra waar kennisintensieve bedrijvigheid en gerelateerd onderwijs elkaar ontmoeten zoals Leerpark Dordrecht, Horticultus Naaldwijk/Bleiswijk, Den Haag Internationale Zone, RDM campus Rotterdam, Dutch Innovation Factory Zoetermeer. Daarnaast zijn er de grote researchcentra van ondernemingen zoals Shell Exploration, Unilever Vlaardingen en AKZO Sassenheim.

Legenda

 Hoogstedelijke zone

 Stedelijke agglomeratie

 Overige bebouwing

 Stedelijke dynamiek

 HOV knooppunt

 Science Park

 Kenniscentrum

 Luchthaven

 Mainport Rotterdam

 (Inter)nationaal HOV-net

 (Boven)regionaal HOV-net

 Ontbrekende schakel (boven)regionaal HOV-net

 (Boven)regionaal OV over water

 (Inter)nationaal wegennet

 Ontbrekende schakel (inter)nationaal wegennet

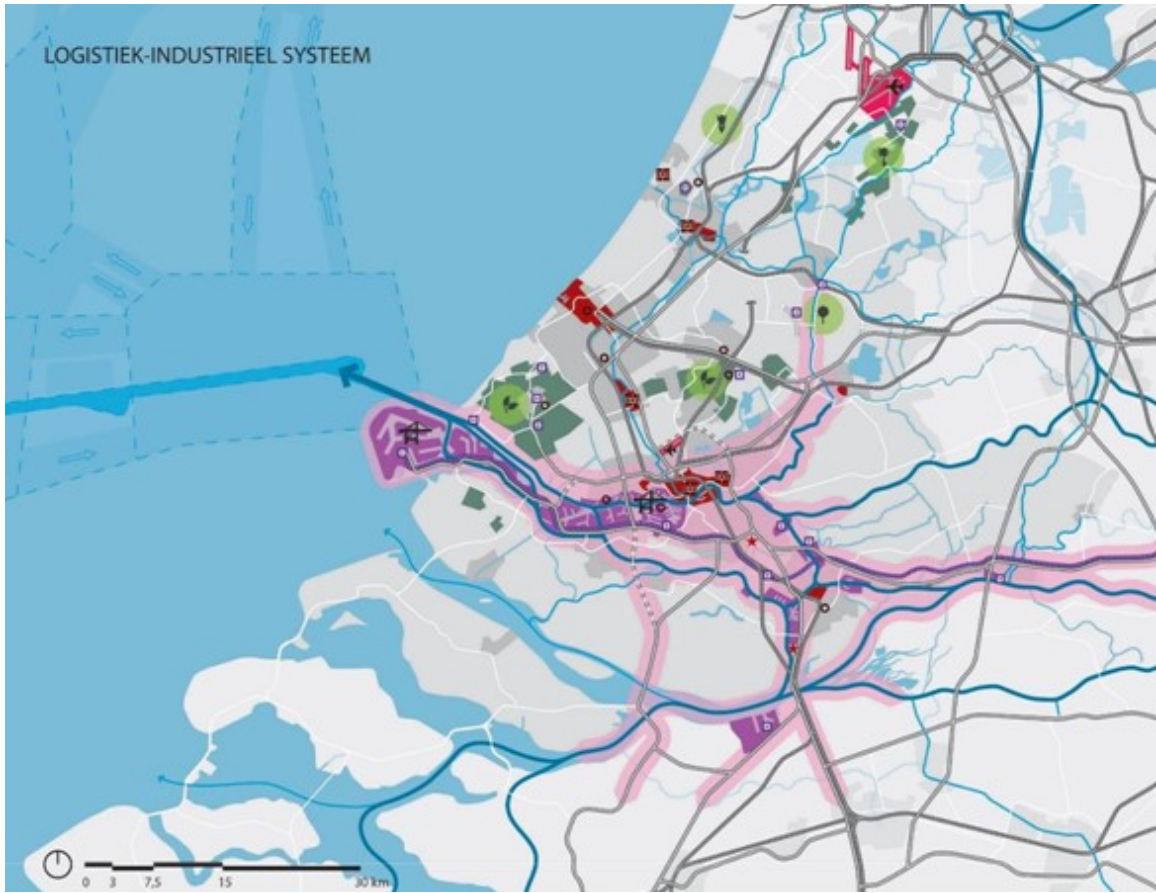
 (Boven)regionaal wegennet

 Ontbrekende schakel (boven)regionaal wegennet

 Water

Logistiek- industrieel systeem

Het logistiek-industriële systeem langs rivieren en zware infrastructuur bundelt de hoofdstromen van goederen en het havenindustriële complex, de greenports, de logistieke dienstverlening en de gerelateerde kenniscentra. De mainport en de greenports zijn schoolvoorbeelden van volwassen clusters die tot de wereldtop behoren. De provincie wil die toppositie behouden en waar mogelijk versterken en streeft naar synergie van mainport Rotterdam en greenports.

Legenda

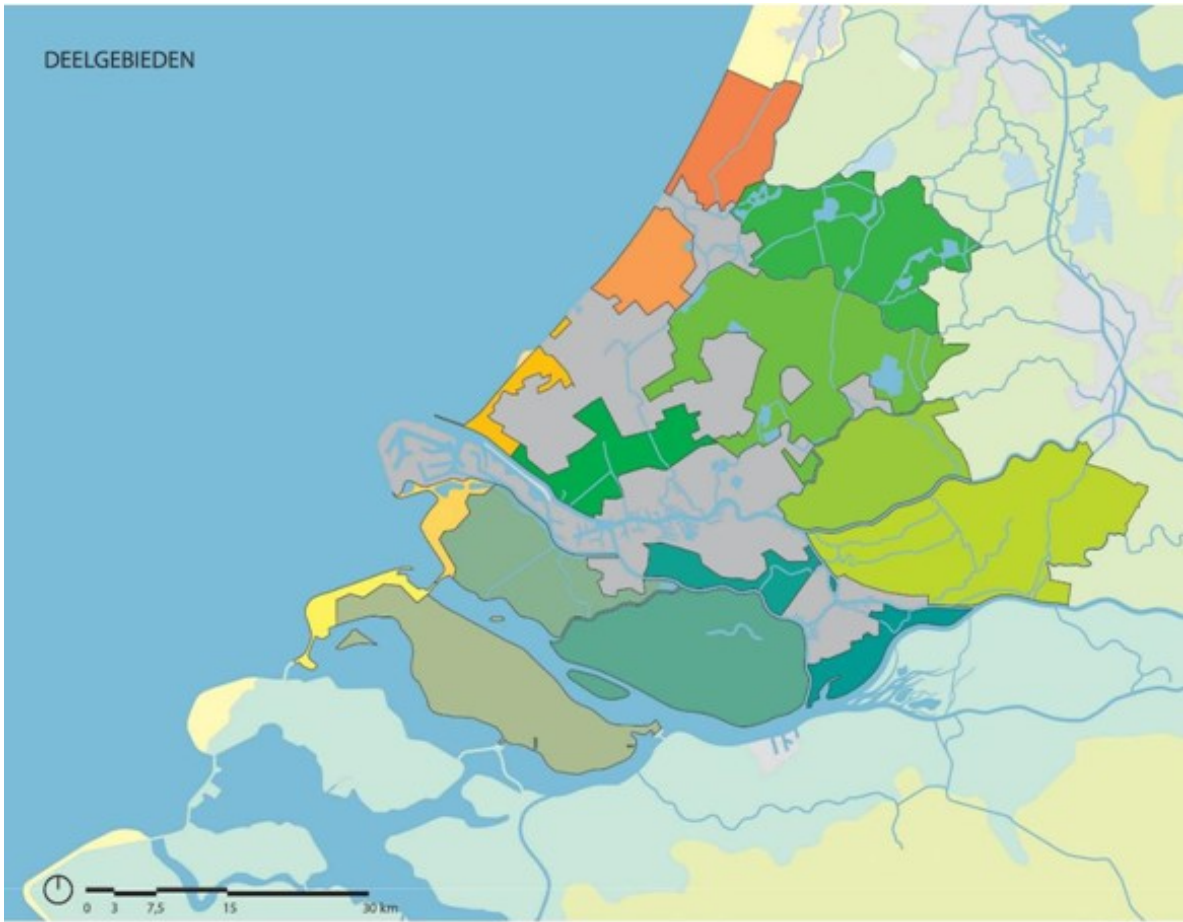
 As Mainport Rotterdam (indicatief)	 Betuwelijn
 Havenindustriële complex	 Goederenvervoer op (inter)nationaal HOV-net
 Glastuinbouwgebied	 (Inter)nationaal wegennet
 Luchthaventerrein	 Ontbrekende schakel (inter)nationaal wegennet
 Stedelijk centrumgebied	 (Boven)regionaal wegennet
 Overige bebouwing	 Ontbrekende schakel (boven)regionaal wegennet
 Logistiek overslagpunt	 (Inter)nationaal vaarwegennet
 Science Park	 (Boven)regionaal vaarwegennet
 Kenniscentrum	 Water
 Mainport Rotterdam	 Verkeersscheidingstelsel zeevaart
 Greenport Westland Oostland	
 Greenport Boskoop	
 Greenport Bollenstreek	
 Greenport Aalsmeer	
 Stedelijke ontwikkelingsruimte van bovenreg. belang	
 Luchthaven	

Landschappelijke eenheden

De groene ruimte bestaat uit de overwegend onbebouwde ruimte buiten de steden, dorpen, linten en kassen en uit de stedelijke groen- en waterstructuur. Deze groene ruimte, en daarbinnen vooral de natuur en het cultureel erfgoed, heeft een intrinsieke waarde. *De groene ruimte draagt in hoge mate bij aan de biodiversiteit in de provincie en kent kwaliteiten die onderscheidend en uniek zijn vanwege de typisch Zuid-Hollandse combinatie van **deltalandschappen**: het **kustlandschap**, het **veenlandschap** en het **rivierdeltalandschap**.* Deze landschappen zijn ontstaan op het grensvlak van zout en zoet, van land, zee en rivieren. Ze vormen de grondslag voor de identiteit van de bebouwde en de groene ruimte in de provincie en vertellen de geschiedenis van Zuid-Holland.

Belangrijk is het versterken van de economische kracht van de groene ruimte. De provincie wil ruimte bieden voor agrarisch ondernemerschap en andere economische activiteiten die passen bij de gebiedskwaliteiten. Ruimtelijke ontwikkelingen die maatschappelijk en economisch gewenst zijn, moeten bijdragen aan de balans tussen de instandhouding, benutting en versterking van de bestaande gebiedskwaliteiten.

Te midden van de grote steden heeft het **Groene Hart** grote aantrekkingskracht vanwege de ruimtelijke kwaliteiten, de aansluiting op internationale vervoersknooppunten (Schiphol en Rotterdam) en de vele producten en diensten voor de stedelingen.

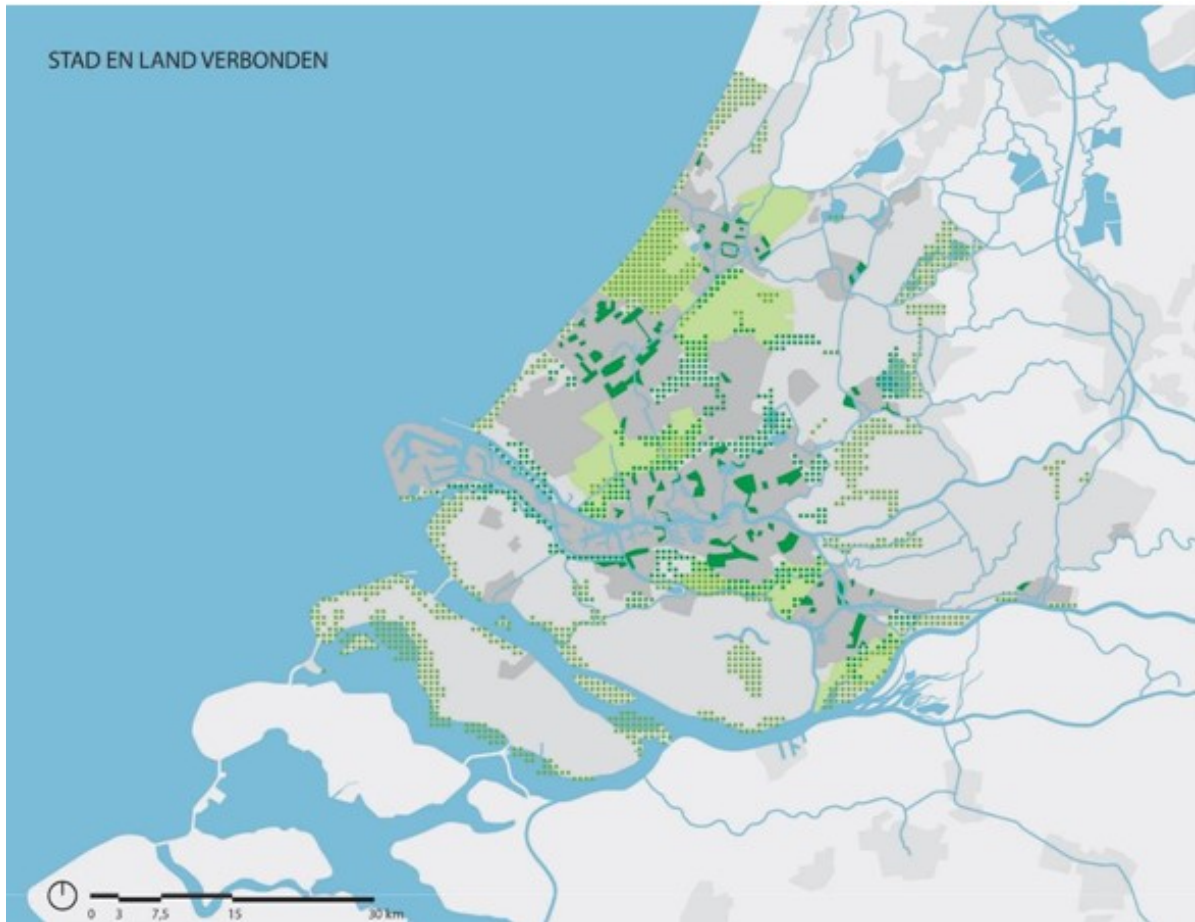
Groene ruimte

De groene ruimte in Zuid-Holland is veelzijdig. De grote agrarische cultuurlandschappen behoren ertoe, net als de wateren in de flanken van de provincie en de natuurgebieden. Ook de kleinere landschappen en groengebieden in de nabijheid van de steden dragen bij aan de veelzijdigheid van de groene ruimte, evenals de groen- en waterstructuren in de stad zelf die als 'haarvaten' van de onbebouwde ruimte het stedelijk gebied dooraderen. De economie van het landelijk gebied is bijna net zo divers als die van het stedelijk gebied. Zowel gezien vanuit de economische vitaliteit als vanuit de ruimtelijke kwaliteit is een benadering uitsluitend gericht op functiescheiding in het landelijk gebied niet langer effectief.

*De provincie zet in op een betere, gebiedsgerichte verweving van de verschillende 'klassieke' functies in de groene ruimte (landbouw, natuur, recreatie, water, cultuurhistorie) en een betere relatie tussen stad en land. Een gezamenlijke opgave is om de groene kwaliteiten zowel binnen als buiten de stad te versterken en de samenhang tussen stedelijke parken, recreatiegebieden, natuurgebieden en agrarisch landschap te vergroten. De provincie zet daarom in op de **groenblauwe structuur**. Dat is een samenhangend stelsel van verschillende groene ruimtes en routes die stad en land met elkaar verbinden: de grote parken en groenblauwe dooradering in de stad, recreatieve stad-land*

verbindingen en poorten, recreatiegebieden om de stad, de groene buffers en belangrijke recreatieve routes in het landelijk gebied.

- Legenda
- Natuurgebied
  - Recreatiegebied
  - Groene buffer
  - Stedelijk groen

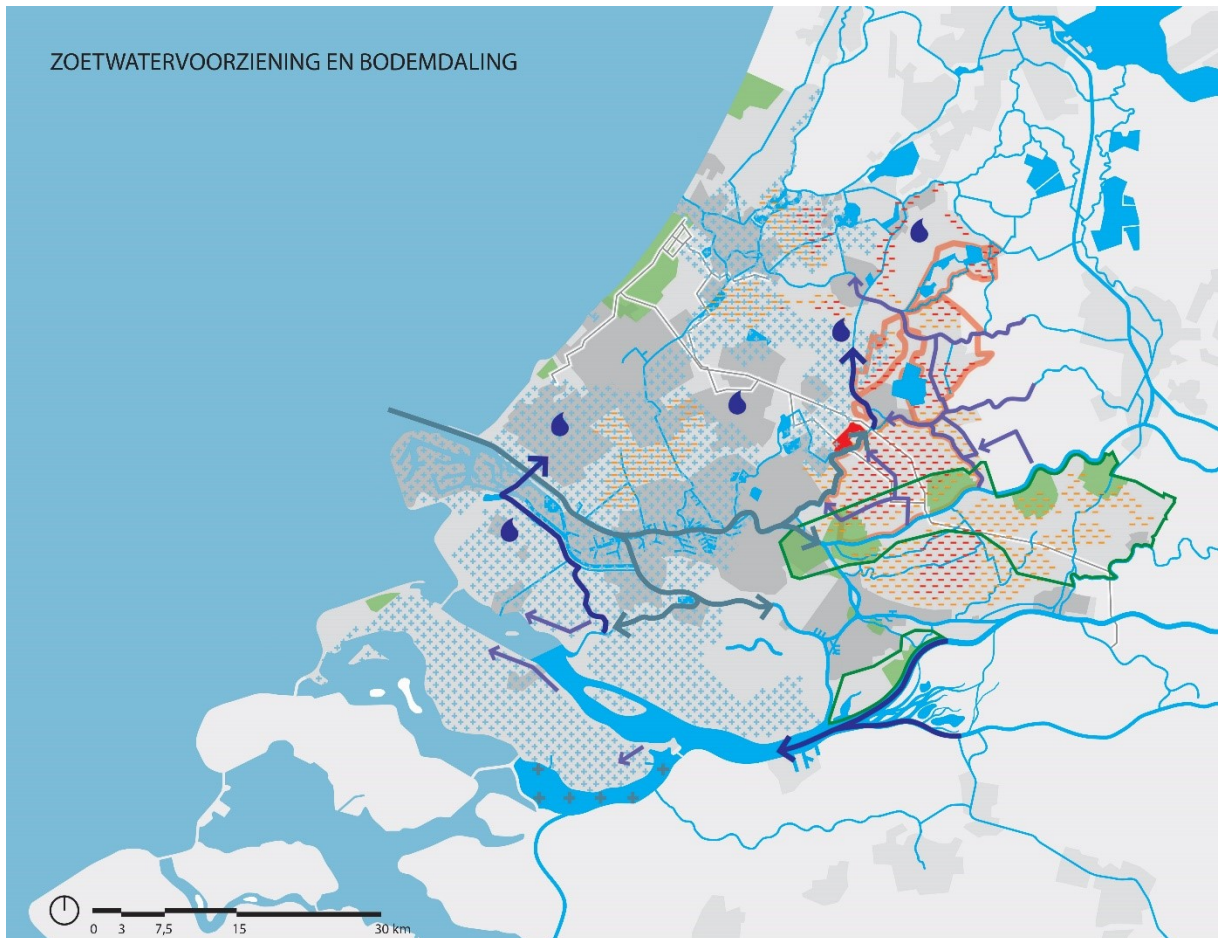
Bodem- en watersysteem

Klimaatverandering, toenemende verzilting, inklinking en het veranderend ruimtegebruik (ook in de ondergrond) vergen aanpassingen van en keuzes in het bodem- en watersysteem, die in veel gevallen invloed hebben op de ruimtelijke ordening. Deze keuzes hebben het achterliggende doel dat Zuid-Holland beschermd blijft en dat het mogelijk blijft om water in zijn vele hoedanigheden beter te

benutten. De kwaliteit en functionaliteit van water dienen optimaal te zijn en vragen permanent om verbetering en bescherming.

Bij aanpassingen aan het watersysteem gelden twee uitgangspunten: ze zijn klimaatbestendig en de natuurlijke processen krijgen, waar dat kan, meer ruimte of worden beter benut. Delen van Zuid-Holland hebben te maken met een specifiek probleem: de **daling van de veenbodem**.. Het proces van bodemdaling kan niet volledig worden gestopt (zonder ingrijpende vernatting). Op lange termijn gaat het veenlandschap onvermijdelijk veranderen. Dat kan consequenties hebben voor het ruimtegebruik. Bodemdaling veroorzaakt verder een aanzienlijke uitstoot van broeikasgassen. Oxidatie van veenweidegebieden vormt de grootste bron van emissie uit landgebruik

Energie

De provincie streeft naar een substantiële verhoging van het aandeel duurzame energie in Zuid-Holland. Hierbij wordt rekening gehouden met de kenmerken van Zuid-Holland, namelijk relatief veel industrie, weinig onbebouwde ruimte en veel windvermogen. De provincie spant zich daarnaast in om Europese en nationale energiedoelen in de breedte te bereiken, namelijk het realiseren van de reductie van energiegebruik en uitstoot van broeikasgassen (met name CO₂).

De provincie werkt op een integrale manier aan het bevorderen van de **energietransitie**. In de breedte gaat het om het toewerken naar besparing, opwekking en CO₂-reductie op vele terreinen, waarbij de mainport, de greenports, het stedelijk gebied en mobiliteit alle van belang zijn. In het licht van de reductie van broeikasgassen is ook het tegengaan van bodemdaling een relevant onderwerp (het gaat hierbij om CO₂ en methaan).